「Araştırma Makalesi / Research Article」

Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences

Haziran 2026 Cilt: 28 Sayı:1
iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Başvuru Tarihi / Received: 11.01.2026
Kabul Tarihi / Accepted: 21.06.2026
DOI: 10.21180/iibfdkastamonu.1860882

Lityumun Jeopolitiği: Küresel Rekabet Ortamında Latin Amerika'da Stratejik Ayrışma

Gökhan KATITAŞ[1]

Öz

21. yüzyılın polikriz çağında, enerji dönüşümü ve ABD-Çin hegemonik rekabetinin kesişim noktasında yer alan lityum, modern jeoekonomik mimarinin en stratejik varlıklarından birine dönüşmüştür. Küresel rezervlerin çoğunluğunu barındıran Latin Amerika'nın 'Lityum Üçgeni' (Arjantin, Bolivya, Şili) ve Meksika, beklenen OPEC tipi bölgesel iş birliğini hayata geçirememiş; aksine 2025 yılı itibarıyla devletçi, hibrit ve liberal modeller ekseninde derin bir stratejik ayrışma yaşamıştır. Bu çalışma, söz konusu ayrışmayı 'Yapısal Sıkışmışlık' kavramı üzerinden; devlet kapasitesi ve endüstriyel strateji, silahlaşmış karşılıklı bağımlılık ve bölgesel güvenlik kompleksi teorilerini sentezleyen jeopolitik çerçeve ile ekolojik eşitsiz değişim teorisi olmak üzere üç bütünleşik eksende incelemektedir. Çalışmada seçili vakalar, Yapılandırılmış ve Odaklanmış Karşılaştırmalı Vaka Analizi ve süreç takibi yöntemleriyle analiz edilmektedir. Bulgular, küresel lityum piyasasının 'Bifurkasyon'a uğrayarak Batı ve Çin pazarları arasında bir "jeopolitik prim" farkı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Arjantin, RIGI rejimiyle 'Jeopolitik Pivot' rolü üstlenerek bu süreçten faydalanırken; Şili, 'Düzenleyici Devlet' refleksiyle rant maksimizasyonunu önceleyerek yatırım esnekliğini sınırlandırmıştır. Bolivya ve Meksika ise 'Kapasite Tuzağı', iç siyasi kilitlenmeler ve USMCA kaynaklı jeopolitik baskılar nedeniyle izole olmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği'nin, getirdiği izlenebilirlik standartlarıyla yapısal sıkışmışlığa yeni bir normatif bariyer eklediği ve üretimin yerel su krizleriyle bölgede 'Yeşil Kurban Bölgeleri' yarattığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak çalışma, Latin Amerika'daki lityum politikalarının ideolojik söylemlerden ziyade; devlet kapasitesi, askeri güvenlik öncelikleri ve ekolojik sınırlar arasındaki yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendiğini kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Lityum Jeopolitiği, Kaynak Milliyetçiliği, Jeoekonomi, Latin Amerika, Küresel Değer Zincirleri*

Jel Kodu: *F13, F52, F53*

Geopolitics of Lithium: Strategic Divergence in Latin America amid Global Rivalry

Abstract

In the 21st-century age of polycrisis, situated at the intersection of the energy transition and the U.S.-China hegemonic rivalry, lithium has transformed into one of the most strategic assets of the modern geoeconomic architecture. Latin America's 'Lithium Triangle' (Argentina, Bolivia, and Chile) and Mexico, which host the majority of global reserves, have failed to realize the anticipated OPEC-style regional cooperation; on the contrary, as of 2025, they have experienced a profound strategic divergence across statist, hybrid, and liberal models. This study examines this divergence through the lens of 'Structural Entrapment' across three integrated analytical axes: a geopolitical framework synthesizing state capacity and industrial strategy with weaponized interdependence and regional security complex theories, and the theory of ecological unequal exchange. The selected cases are analyzed using Structured and Focused Comparative Case Analysis and process-tracing methods. Findings reveal that the global lithium market has undergone a 'Bifurcation,' creating a 'geopolitical premium' gap between Western and Chinese-led markets. Argentina has capitalized on this process by assuming the role of a 'Geopolitical Pivot' through its RIGI regime; meanwhile, Chile, with its 'Regulatory State' reflex, has prioritized rent maximization, thereby limiting investment flexibility. Bolivia and Mexico have become isolated due to the 'Capacity Trap,' internal political deadlocks, and geopolitical pressures originating from the USMCA. Furthermore, the study identifies that the European Union has added a new normative barrier to structural entrapment through its traceability standards, and that production has created 'Green Sacrifice Zones' in the region due to local water crises. In conclusion, the study proves that lithium policies in Latin America are shaped by the structural entrapment between state capacity, military-security priorities, and ecological limits, rather than ideological discourses.

Keywords: *Lithium Geopolitics, Resource Nationalism, Geoeconomics, Latin America, Global Value Chains*

Jel Codes: *F13, F52, F53*

[1] **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye. **E-posta:** gokhan.katitas@marmara.edu.tr **Orcid no:** 0000-0003-0041-7669

Atıf/Citation: Katıtaş, G. (2026), Lityumun Jeopolitiği: Küresel Rekabet Ortamında Latin Amerika'da Stratejik Ayrışma, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28/1, s. 363-392.

Extended Abstract

Introduction

In the age of the 21st-century polycrisis, characterized by the intersection of ecological collapse, geopolitical fragmentation, and macroeconomic instability, lithium has transcended its status as a mere commercial commodity to become the central axis of the global political economy. Situated at the convergence of the energy transition and the hegemonic rivalry between the United States and China, lithium has emerged as one of the most strategic assets in the new geoeconomic architecture. Latin American region, specifically the 'Lithium Triangle' comprising Argentina, Bolivia, and Chile, along with Mexico, holds the majority of global reserves and represents the ground zero of this global power struggle. Despite the theoretical potential for these nations to form an OPEC-style cartel, the region has failed to establish regional cooperation. Instead, as of 2025, these countries have drifted into a profound strategic divergence, adopting contradictory governance models ranging from statist and hybrid to liberal regimes. This study investigates this phenomenon, conceptualized as the 'Lithium Paradox', through the lens of Structural Entrapment. The central argument posits that this divergence cannot be explained solely by the ideological preferences of incumbent governments; rather, it is the result of a structural squeeze defined by the interplay of domestic institutional constraints and external systemic pressures. To unpack this complexity, the study utilizes three theoretical pillars of International Political Economy. First, it employs State Capacity and Industrial Strategy to examine the shift toward 'Green Resource Nationalism' and the risks of falling into a 'Capacity Trap'. Second, it applies the theories of Weaponized Interdependence and Regional Security Complex to understand how global networks create 'Bifurcation' and how security doctrines (SOUTHCOM) shape market access. Finally, it utilizes Ecological Unequal Exchange to analyze how the Global North's decarbonization is subsidized by the creation of 'Green Sacrifice Zones' in the Global South. Ultimately, the study proves that lithium policies in Latin America are shaped by the structural entrapment between state capacity, military-security priorities, and ecological limits rather than sovereign policy choices.

Method

To analyze the strategic divergence and the causal impact of market dynamics on governance models, this study adopts a qualitative research design utilizing the Structured and Focused Comparative Case Analysis method. This methodological approach allows for the systematic application of standardized questions across distinct cases to reveal how independent variables, such as market shocks and geopolitical alignment, causally affect the dependent variable of governance models. The research universe focuses on Latin America, specifically selecting Argentina, Bolivia, Chile, and Mexico through purposive sampling. These four countries were selected because, despite geographic and historical similarities, they represent distinct ideal types of political economy models as of 2025. Bolivia serves as the negative case representing a full statist model characterized by the Capacity Trap, where radical nationalism and internal political deadlocks have led to industrial stagnation. Chile represents the mature case of a Regulatory State, attempting to balance public control with private efficiency through a hybrid model. Argentina is analyzed as the accelerator case representing Federal Liberalism and market pragmatism, specifically through its RIGI regime. Mexico is examined as the geopolitical outlier, illustrating symbolic nationalism where limited reserves and integration into the USMCA bloc conflict with unproductive nationalist rhetoric, proving how structural entrapment affects even low-reserve nations. The study employs Process Tracing as its primary analytical tool to test theoretical hypotheses. This method enables the detailed tracking of causal chains within historical sequences, linking independent variables -such as global rivalry and technical constraints- to outcomes like policy shifts and production failures. The dataset is constructed through triangulation, synthesizing three main sources. Primary sources include mining codes, official gazette records, corporate reports such as those from Codelco, SQM, and Arcadium Lithium, as well as sectoral intelligence reports up to the end of 2025. Secondary sources comprise academic literature and research articles. Third-party assessments include reports prepared by international organizations. The synthesis of these sources through the triangulation method enhances the reliability and validity of the findings.

Result and Discussion

The comparative analysis reveals that the Latin American lithium sector has undergone a structural bifurcation, creating a permanent fracture in the global market. The study's findings are discussed through four critical political economy dimensions: the trade-off between control and investment, the reality of weaponized interdependence, the ecological costs of production, and the failure of regional integration. The divergence in governance models has created a clear trade-off between state control, investment speed, and fiscal rent. Bolivia and Mexico illustrate the 'Capacity Paradox' inherent in the statist model. Despite constitutionally defining lithium as a strategic resource under 100% state ownership, both nations suffer from a Capacity Trap. Bolivia's failure is particularly exacerbated by the internal political rivalry between President Luis Arce and Evo Morales, which led to legislative paralysis, a severe foreign exchange crisis, and the collapse of infrastructure. Similarly, Mexico's nationalization remains symbolic; the country has zero commercial production as of the end of 2025, and its technological sovereignty claims clash with the unproven nature of its clay-based lithium deposits. In contrast, Chile exemplifies the Hybrid/Regulatory State, where the Codelco-SQM partnership has secured a majority stake and maximized rent extraction (up to 85% government take) while maintaining operational stability. However, this

‘Lithium Exceptionalism’ and high regulatory burden have limited investment flexibility. Argentina has emerged as the Geopolitical Pivot through its Liberal/Pragmatic model, leveraging the RIGI incentive regime to maximize production volume and capture investment from both sides of the hegemonic divide.

The study confirms the Weaponized Interdependence theory, showing how U.S. regulatory power (FEOC rules) has physically split the market. A structural price gap has emerged, creating a ‘Geopolitical Premium’ of approximately $3,200 per ton for Western-compliant lithium while trapping non-compliant resources in a discounted market. Argentina utilizes its pivot role to access this premium, while Bolivia and Mexico find themselves isolated or dependent on Chinese markets. Furthermore, the intervention of the U.S. Southern Command (SOUTHCOM) has securitized the industry, labeling Chinese investment as a threat and narrowing the sovereign maneuvering space for these nations. The European Union’s attempts to offer a ‘Third Way’ via the Global Gateway and CRMA have transitioned into a Normative Barrier. Strict traceability standards and digital passports create new ‘Green Bureaucracy’ hurdles that isolate low-capacity producers while benefiting established actors like Chile.

The study highlights that the green transition is built upon Ecological Unequal Exchange. The intensified production has created Green Sacrifice Zones where local water basins are depleted to subsidize the decarbonization of the Global North. The massive water consumption required for evaporation ponds and even DLE technologies creates a hydro-political conflict. In Argentina, the rush for investment via RIGI has bypassed local consent (ILO 169), triggering significant social unrest in provinces like Jujuy. Ultimately, the vision of a Lithium OPEC has collapsed not only due to economic divergence but because of Regional Security Complexes. Historical animosities, such as Bolivia’s lack of sea access via Chile, and internal political fractures act as security barriers to integration. As the region moves toward 2030, the ‘White Gold’ era risks becoming a development illusion. Without acquiring technological capabilities and enforcing ecological justice, Latin America remains trapped in a cycle of Green Extractivism, exporting low-value raw materials while absorbing the ecological costs of the global energy transition. The future of the region will be defined by its ability to navigate the narrow corridor between SOUTHCOM’s security doctrine and the financial gravity of China.

GİRİŞ

21. yüzyılın ilk çeyreği 2025 yılıyla tamamlanırken, küresel düzen polikriz olarak tanımlanan; ekolojik çöküş, jeopolitik parçalanma ve makroekonomik istikrarsızlığın iç içe geçtiği karmaşık bir sarmalın etkisi altındadır (Tooze, 2023). Bu tarihsel düğümün merkezinde, fosil yakıtlardan arındırılmış bir ekonomiye geçiş zorunluluğu ile ABD ve Çin arasında tırmanan hegemonik rekabetin kesişim noktası yer almaktadır. Enerji dönüşümünün maddi temelini oluşturan ve metaforik olarak 'beyaz altın' olarak adlandırılan lityum, modern jeoekonomik mimarinin merkezî bileşenlerinden birine dönüşmüştür. Bu kritik önemin temelinde; doğada bulunan en hafif metal olan lityumun, sahip olduğu yüksek enerji yoğunluğu ve uzun ömürlü şarj edilebilir yapısı gibi eşsiz elektrokimyasal özellikleri yatmaktadır. Günümüzde kullanımı; elektrikli araç bataryaları, tüketici elektroniği ve yenilenebilir enerjinin şebekeye entegrasyonunu sağlayan sabit enerji depolama sistemleri olmak üzere üç ana eksende yoğunlaşan bu mineral, ülkelerin hammadde ihracatçılığından batarya üreten sanayi güçlerine dönüşme vizyonunu tetikleyen 'Yeşil Kaynak Milliyetçiliği' paradigmasının merkezî unsuru haline gelmiştir. Sektörün 2025 yılı itibarıyla spekülatif fiyat hareketlerinden sıyrılarak maliyet etkinliğinin belirleyici olduğu endüstriyel bir olgunluğa evrilmesi stratejik ağırlığını pekiştirirken; Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) ve ABD Jeolojik Araştırmalar Kurumu (USGS) gibi kuruluşlar lityumu 'kritik mineral' kategorisinde en üst sıralarda tanımlamaktadır (IEA, 2025; USGS, 2025). Lityumun stratejik değeri sadece ticari bir emtia olmasından değil; dekarbonizasyon hedefleri ile ulusal güvenlik stratejilerinin kesiştiği noktada yer almasından ve 2025 yılı itibarıyla SOUTHCOM gibi askeri yapıların harekât planlarının doğrudan bir nesnesi haline gelerek 'stratejik bir varlık' statüsü kazanmasından kaynaklanmaktadır.

Covid-19 pandemisi sonrası lityum piyasasında radikal bir konsolidasyonun ve gerçekçilik şokunun yaşandığı bir evre olmuştur. Fiyat balonunun sönmesinin ardından lityum karbonat fiyatlarının 10.000-12.000 ABD Doları bandında dengelenmesi, sektörü spekülatif bir heyecandan çıkarıp, maliyet etkinliğinin belirleyici olduğu endüstriyel bir olgunluğa taşımıştır. Ancak piyasadaki bu göreli istikrar, jeopolitik gerilimleri azaltmamış, aksine daha da keskinleştirmiştir. Nitekim bu dönem, lityumun ticari bir emtia olmaktan çıkıp, askeri doktrinlerin ve ulusal güvenlik stratejilerinin doğrudan nesnesi haline geldiği bir kırılma noktasıdır. Bu doğrultuda, ABD Güney Komutanlığı (SOUTHCOM); Arjantin, Bolivya ve Şili'den oluşan Lityum Üçgeni'ni sadece ekonomik bir fırsat sahası olarak değil, ABD'nin ulusal güvenliği ile doğrudan ilişkili bir stratejik harekât alanı olarak tanımlayarak konuyu güvenlikleştirmiştir.

Küresel lityum rezervlerinin %55'inden fazlasına ev sahipliği yapan Latin Amerika coğrafyası, bu küresel güç mücadelesinin sıfır noktası konumundadır. Bölge ülkeleri için lityum, tarihsel azgelişmişlik zincirlerini kırmak için benzersiz bir fırsat sunsa da mevcut veriler bölgenin ortak bir strateji oluşturmaktan her zamankinden daha uzak olduğunu göstermektedir. Tahayyül edilen 'Lityum OPEC'i, yerini derin bir stratejik ayrışmaya bırakmıştır. Bu ayrışmanın somut kanıtları sahaya tezahür etmiştir. Bölge ülkeleri; liberal, devletçi ve hibrit modeller ekseninde birbirinden tamamen farklı kurumsal yörüngelere savrulmuştur.

Bu çalışma, 'lityum paradoksu' olarak kavramsallaştırılan şu temel sorunsalı incelemektedir: Rezerv zenginliği ve ortak çıkarlara rağmen, Latin Amerika ülkeleri neden ortak bir blok oluşturamamakta ve neden birbirine zıt yönetişim modelleriyle ayrışmaktadır? Çalışmanın temel argümanı, bu ayrışmanın sadece hükümetlerin ideolojik tercihleriyle

açıklanamayacağı; bunun yerine devlet kapasitesi, jeopolitik konumlanma ve küresel değer zinciri stratejileri arasındaki yapısal etkileşimin bir sonucu olduğudur.

Bu çerçevede çalışma, lityum politiğini çok katmanlı ve entegre bir analitik çerçeveyle analiz etmektedir. Teorik analiz; devlet kapasitesi yaklaşımı ve Küresel Değer Zinciri (GVC) analizini birleştiren 'Devlet Kapasitesi ve Endüstriyel Strateji', Silahlaşmış Karşılıklı Bağımlılık teorisi ile bölgesel güvenlik dinamiklerini sentezleyen 'Jeopolitik ve Güvenlik' ve madenciliğin yarattığı çevresel asimetrileri açıklayan 'Politik Ekoloji' olmak üzere üç ana sütun üzerine inşa edilmiştir.

Bu kapsamda makale dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak konuya dair literatürde yer alan hususlara yer verilecek olup, takip eden teorik bölümde, polikriz çağında kaynak yönetişimine dair konsolide edilmiş çerçeve sunulacaktır. Devamında, Arjantin, Bolivya, Şili ve Meksika vakaları; pandemi sonrası yasal düzenlemeler, şirket birleşmeleri ve jeopolitik kırılmalar ışığında süreç takibi yöntemiyle incelenecektir. Son bölümde ise bulgular; küresel piyasanın bifurkasyona uğraması, bölgedeki jeopolitik pivot rolü ve üretim artışının yarattığı yeşil kurban bölgeleri[2] riskleri ekseninde tartışılarak, bölgeye yönelik projeksiyonlar ortaya konulacaktır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

21. yüzyılın polikriz çağında lityum, geleneksel bir ticari emtia olmanın ötesine geçerek küresel ekonomi politiğin temel stratejik eksenlerinden birine dönüşmüştür. Mevcut akademik yazın, lityum yönetişimini ağırlıklı olarak iki ana perspektiften ele almaktadır: Bir yanda rezervlerin jeolojik potansiyeline odaklanan teknik analizler, diğer yanda ise mülkiyet ilişkilerini klasik kaynak milliyetçiliği teorileriyle açıklayan yaklaşımlar. Bu çalışma, söz konusu literatürün sunduğu değerli birikimi devralarak, Latin Amerika'daki lityum politikalarını devlet kapasitesi, jeopolitik güvenlik ve politik ekoloji disiplinlerini bütünleştiren daha geniş bir çerçeveye taşımayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın literatüre sağladığı ilk özgün katkı, kaynak yönetişimi tartışmalarını sadece bir mülkiyet meselesi olarak değil, bir endüstriyel strateji ve kapasite sorunu olarak yeniden tanımlamasıdır. Evans (1995) tarafından kuramsallaştırılan 'gömülü otonomi' kavramı üzerinden, klasik kaynak milliyetçiliğinin yerini alan 'Yeşil Kaynak Milliyetçiliği' paradigmasının sınırları incelenmektedir. Yazındaki mevcut analizler genellikle millileştirme hamlelerini ideolojik tercihlerle açıklarken; bu çalışma, kurumsal kapasite inşası olmaksızın girişilen stratejilerin nasıl bir 'Kapasite Tuzağına' dönüştüğünü Bolivya ve Meksika vakalarıyla ampirik olarak göstermektedir.

İkinci olarak makale, küresel ağların kontrolü üzerine inşa edilen 'Silahlaşmış Karşılıklı Bağımlılık' teorisini (Farrell & Newman, 2019) lityum piyasasına uygulayarak, literatürdeki jeopolitik analizleri derinleştirmektedir. Mevcut çalışmalar küresel piyasayı genellikle tekil bir yapı olarak ele alırken, bu çalışma ABD'nin FEOC kuralları ve SOUTHCOM'un güvenlik doktrini aracılığıyla piyasada meydana gelen yapısal 'Bifurkasyon' (ikiye bölünme) olgusunu deşifre etmektedir. Bu perspektif, lityumun sadece ekonomik bir değer değil, aynı zamanda askeri-güvenlik stratejilerinin doğrudan bir nesnesi haline geldiği gerçeğini akademik tartışmaya dâhil etmektedir.

[2] Küresel Kuzey'in ekonomilerini karbonsuzlaştırmak amacıyla ihtiyaç duyduğu temiz teknolojilerin (elektrikli araçlar, rüzgar türbinleri vb.) üretimi için gereken girdilerin; Küresel Güney'in su havzalarında ve ekosistemlerinde yarattığı su kıtlığı, kirlilik ve sosyal dışlanma alanlarını tanımlamaktadır. Bu bölgeler, küresel iklim adaletindeki asimetriyi ve 'Yeşil Ekstraktivizm'in yerel bedellerini temsil etmektedir (Sovacool vd., 2020).

Son olarak çalışma, dekarbonizasyon süreçlerinin çevresel asimetrilerini Ekolojik Eşitsiz Değişim teorisi bağlamında ele alarak (Bunker, 1985; Hornborg, 1998), 'Yeşil Ekstraktivizm' literatürüne yeni bir boyut kazandırmaktadır. Küresel Kuzey'in enerji dönüşümü hedeflerinin, Küresel Güney'in su havzalarında yaratılan 'Yeşil Kurban Bölgeleri' üzerinden nasıl sübvanse edildiği, teorik çerçeve ile saha gerçekliği arasında kurulan köprüyle ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmanın asıl özgün değeri, tüm bu dinamikleri 'Yapısal Sıkışmışlık' kavramı altında sentezlemesi ve 2025 yılsonuna kadar olan en güncel süreçleri takip ederek dinamik bir analiz sunmasıdır. Böylelikle makale, Latin Amerika lityumunu statik bir kaynak yönetimi tartışmasından çıkarıp, polikriz çağında verilen çok katmanlı bir beka mücadelesi olarak literatüre sunmaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Latin Amerika'daki lityum yönetişim modellerinin karmaşıklığını ve bölgede gözlemlenen derin stratejik ayrışmayı anlamak, tek boyutlu bir analizle mümkün değildir. Bu çalışma; kritik minerallerin yönetimini sadece bir madencilik politikası olarak değil, devlet kapasitesi, jeopolitik güvenlik öncelikleri ve ekolojik sınırlar arasında şekillenen bir 'Yapısal Sıkışmışlık' alanı olarak tanımlamaktadır. Bu bütünleşik çerçeve, dışsal sistemik baskıların (jeopolitik), içsel kurumsal filtrelerden (devlet kapasitesi) geçerek nasıl özgün politika çıktılarına ve sistemik geri beslemelere (politik ekoloji) dönüştüğünü analiz etmektedir.

2.1. Devlet Kapasitesi ve Endüstriyel Strateji

Çalışmanın ilk teorik ayağı, kaynak milliyetçiliğinin tarihsel dönüşümünü incelemektedir. 20. yüzyılın mülkiyet transferine odaklanan klasik milliyetçiliği, 21. yüzyılda yerini katma değerin nerede üretildiğini sorunsallaştıran 'Yeşil Kaynak Milliyetçiliği' paradigmasına bırakmıştır. Devletlerin yeni amacı, hammadde ihracatçısı olmaktan çıkıp batarya ve elektrikli araç üreten sanayi güçlerine dönüşmektir. Ancak bu iddialı hedef, 'Gömülü Otonomi' kavramıyla açıklandığı üzere, devletlerin kurumsal kapasitesiyle sınırlıdır (Evans, 1995). Buna göre başarılı bir endüstriyel politika, bürokrasinin özel çıkarlardan bağımsız karar alabildiği 'Weberyan otonomi' ile endüstriyel aktörlerle sürekli bilgi akışını sağlayan gömülü bağlar arasındaki hassas dengeye dayanmaktadır. Lityum gibi teknoloji yoğun bir sektörde, devlet gerekli teknik bilgi ve esnekliğe sahip olmadan radikal bir mülkiyet tekeli kurarsa, bu durum bir 'Kapasite Tuzağına' dönüşmektedir.

Piyasa konsolidasyonu ve 'Büyük Madenciliğin Geri Dönüşü', bölge ülkelerini 'Stratejik Eklemlenme' teorisine uymaya zorlamıştır (Coe & Yeung, 2015). Bu teoriye göre kalkınma, yerel varlıkların küresel lider firmaların stratejik ihtiyaçlarıyla örtüştüğü noktada mümkündür. Bu bağlamda, Bolivya ve Meksika'nın batarya fabrikası kurma yönündeki popülist 'Aşağı Akış İlüzyonu',[3] teknolojik uçurum nedeniyle çökerken; Arjantin ve Şili, ham maddeyi pil kalitesinde kimyasala dönüştüren daha rasyonel 'Süreç Yükseltmesi' stratejisine odaklanmıştır.

Bu stratejik ayrışma, bölgede yeni devlet biçimleri yaratmaktan ziyade; ülkelerin mevcut kurumsal mirasları ve devlet kapasiteleri doğrultusunda farklılaşan sektörel yönetişim modellerini kristalize etmiştir. Evans'ın (1995) gömülü otonomi kavramıyla tutarlı olarak, devletin madencilik sektöründeki rolü; bürokratik yetkinliğin düzeyi ve küresel değer

[3] Bir ülkenin sadece hammadde arzına (yukarı akış/upstream) sahip olmasının; gerekli teknolojik birikim, ölçek ekonomisi ve küresel pazar ağları olmaksızın, otomatik olarak batarya veya araç üretimi gibi katma değerli endüstriyel aşamalara (aşağı akış/downstream) dönüşeceği yönündeki rasyonel olmayan beklentiyi ifade etmektedir. Bu ilüzyon, genellikle devletlerin kurumsal kapasiteleri ile endüstriyel hırsları arasındaki 'Kapasite Tuzağı'nı maskelemektedir (Lee, 2025).

zincirlerine eklemlenme biçimine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla, bölgedeki lityum politikaları; devletin yapısal karakterini kökten değiştiren bir biçimsel dönüşüm değil, polikriz çağının getirdiği jeopolitik ve ekolojik baskılara karşı verilen farklı kurumsal yanıtlar ve yönetişim rejimleri olarak okunmalıdır. Bu çerçevede vakalar; tam devletçi, düzenleyici-hibrit ve federal-liberal gibi 'ideal tip' yönetişim modelleri üzerinden analiz edilmektedir.

2.2. Jeopolitik ve Güvenlik

İkinci sütun, küresel güç mücadelesinin piyasa üzerindeki etkisini 'Silahlaşmış Karşılıklı Bağımlılık' teorisiyle açıklamaktadır (Farrell & Newman, 2019). Liberal paradigmanın aksine, küresel ekonomik ağlar homojen değildir; hegemon güçler, kontrol ettikleri merkezi düğümler üzerinden 'panoptikon' ve 'darboğaz' etkileri yaratma gücüne sahiptir. ABD'nin IRA kapsamındaki FEOC kuralları bu teorinin somutlaşmış halidir. ABD, bu kurallar aracılığıyla lityum piyasasında yapısal bir 'Bifurkasyon' yaratarak, Batı ve Çin pazarları arasında siyasi hizalanmaya dayalı bir fiyat makası oluşturmaktadır. Bu durum, bölge ülkelerini taraf seçmeye zorlayan sıfır toplamlı bir oyuna dönüşmüştür.

Ancak süreç sadece küresel hegemonya ile değil, Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisi uyarınca yerel tehdit algılarıyla da şekillenmektedir (Buzan & Wæver, 2003). Güvenlik tehditleri öncelikle bölgeseldir; Bolivya ve Şili arasındaki tarihsel denize çıkış sorunu gibi yerel husumetler, bugün lityum lojistiğini engelleyen güvenlikleştirilmiş bariyerlerdir. Buna ek olarak, ABD Güney Komutanlığı'nın (SOUTHCOM) bölgeyi stratejik harekât alanı ilan etmesi ve Çin yatırımlarını asimetrik tehdit olarak kodlaması, teori literatüründeki 'Nüfuz Etme' ve 'Üstünü Örtme' kavramları çerçevesinde gerçekleşmektedir. ABD'nin 'Entegre Caydırıcılık' stratejisi, yerel hükümetler üzerinde sert güç baskısı oluşturarak, onları şirketler ile Pentagon'un güvenlik doktrini arasında sıkıştırmaktadır.

2.3. Yeşil Dönüşümün Politik Ekolojisi

Üçüncü ve son sütun, Ekolojik Eşitsiz Değişim teorisi (Bunker, 1985; Hornborg, 1998) bağlamında yeşil dönüşümün yarattığı çevresel asimetrileri ele almaktadır. Bu teori, küresel ticaretin sadece parasal bir değişim değil, asimetrik bir madde ve enerji transferi olduğunu savunmaktadır. Küresel Kuzey'in elektrikli araçlar ve dijital teknolojilerle kendi ekonomilerini karbonsuzlaştırma hedefleri, Latin Amerika'daki su havzalarında yaratılan 'Yeşil Kurban Bölgeleri' üzerinden sübvanse edilmektedir. Temiz enerji için gereken girdi, üretim sahalarında su kıtlığı, toprak kirliliği ve biyolojik yıkım yaratarak, sürdürülebilirlik söylemi altında sömürgeci pratikleri yeniden üreten 'Yeşil Ekstraktivizm' olgusunu doğurmaktadır.

Çalışma, jeopolitik rekabet ile ekolojik yıkım arasında simbiyotik ve yıkıcı bir nedensellik kurmaktadır. Küresel güçlerin yarattığı arz güvenliği baskısı ve lityumun güvenlikleştirilmesi, üretici devletleri çevresel denetimleri gevşetmeye ve ekstraktivist faaliyetleri hızlandırmaya zorlamaktadır. Arjantin'in RIGI rejimiyle yerel rıza süreçlerini bypass etmesi bunun en somut örneğidir. Sonuç olarak, Küresel Kuzey'in elde ettiği jeopolitik güvenlik primi, Güney'in su havzalarında ekolojik borç ve yıkım olarak ödenmektedir. Bu perspektif, lityum stratejilerinin başarısının sadece ihracat tonajıyla değil, yarattığı ekolojik tahribatla da ölçülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.4. Bütünleşik Bir Kavram Olarak Yapısal Sıkışmışlık

Çalışmanın önerdiği 'Yapısal Sıkışmışlık' çerçevesi, yukarıda sunulan üç teorik sütunu bir 'girdi-filtre-çıktı' sekansı içinde bütünleştirmektedir. George ve Bennett (2005)'ın vaka analizi ilkeleriyle uyumlu olarak bu model; dışsal sistemik

baskıların (Jeopolitik), içsel kurumsal kapasite (Devlet Kapasitesi) tarafından filtrelendiğini ve bu etkileşimin sonucunda ortaya çıkan ekstraktivist yoğunlaşmanın yerel düzeyde çevresel-sosyal kırılmalar (Politik Ekoloji) yarattığını iddia etmektedir. Sıkışmışlık, devletlerin özerk politika alanı ile küresel ağların 'darboğaz' etkileri, kurumsal mirasın yarattığı 'kapasite tuzakları' ve ekolojik sınırların kesişim kümesidir. Bu bütüncül yaklaşım, Latin Amerika'daki stratejik ayrışmayı sadece hükümetlerin ideolojik tercihleriyle değil, bu üç katman arasındaki yapısal ve nedensel etkileşimle açıklamaktadır.

3. METODOLOJİ

Bu çalışma, Latin Amerika'daki lityum yönetişim modellerinde gözlemlenen stratejik ayrışmayı ve piyasa dinamiklerinin bu modeller üzerindeki nedensel etkisini analiz etmek amacıyla nitel araştırma desenine dayalı 'Yapılandırılmış ve Odaklanmış Karşılaştırmalı Vaka Analizi'[4] yöntemini benimsemektedir. George ve Bennett (2005) tarafından kuramsallaştırılan bu metodolojik yaklaşım, seçilen vakaların her birine standartlaştırılmış soruların yöneltilmesiyle sistematik bir karşılaştırma olanağı sunarken; analizin sadece belirli teorik değişkenler üzerinde yoğunlaşmasıyla da güçlü bir analitik odak sağlamaktadır. Çalışmada, küresel piyasa şokları ve jeopolitik hizalanma baskıları (bağımsız değişkenler: lityum fiyat dalgalanmaları, ABD'nin FEOC kuralları ve SOUTHCOM'un güvenlik doktrini), ulusal yönetişim modelleri (bağımlı değişken: tam devletçi, hibrit/düzenleyici, federal/liberal veya sembolik milliyetçilik modelleri) üzerindeki nedensel etkileri açısından incelenmektedir.

Araştırma evreni Latin Amerika olarak belirlenmiş olup; vaka seçimi amaçlı örneklem tekniğiyle Arjantin, Bolivya, Şili ve Meksika vakaları üzerinde yoğunlaşılmıştır. Coğrafi ve tarihsel benzerliklerine rağmen 2025 itibarıyla keskin bir ayrışma gösteren bu ülkeler, farklı ideal politik ekonomi tiplerini temsil etmektedir: Bolivya, 'Kapasite Tuzağı'nın gözlemlendiği tam devletçi modelin negatif vakası; Şili, kamu-özel dengesini arayan 'Düzenleyici Devlet' modelinin olgun vakası; Arjantin, RIGI rejimiyle piyasa dostu politikaları temsil eden liberal ve hızlandırıcı vakadır. Meksika ise lityum rezervleri bakımından niceliksel olarak geride kalsa da; USMCA entegrasyonu, 'Nearshoring' dinamikleri ve SOUTHCOM güvenlik doktrini içindeki kritik konumuyla, çalışmanın odağını salt jeolojik bolluk tartışmasından çıkarıp 'Yapısal Sıkışmışlık' altındaki stratejik tıkanıklıkları somutlaştıran bir jeopolitik aykırı vaka ve nitel kontrol örneği olarak analize dâhil edilmiştir.

Çalışmanın ampirik temelini oluşturan nitel kanıt havuzu, üç ana kaynaktan sentezlenmektedir. Birincil kaynaklar, maden yasaları, resmi gazete kayıtları, şirket raporları (Codelco, SQM, Arcadium Lithium vb.) ve 2025 yılsonuna kadar olan sektörel istihbarat raporlarını kapsamaktadır. İkincil kaynaklar ise akademik literatür ve araştırma makalelerinden oluşmaktadır. Üçüncü taraf değerlendirmeler ise uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporları içermektedir. Bu kaynakların veri üçgenlemesi yöntemiyle sentezlenmesi, bulguların güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmaktadır. Analiz sürecinde, karşılaştırmalı vaka analizini derinleştirmek amacıyla 'Süreç Takibi' yöntemi bir vaka-içi analiz aracı olarak kullanılmış ve teorik hipotezler bu yolla test edilmiştir. Bu yöntem; küresel rekabet ve teknik kısıtlar gibi bağımsız değişkenlerin, politika kaymaları ve üretim sonuçları üzerindeki nedensel zincirini tarihsel olaylar silsilesi içinde detaylı

[4] Araştırmacının, seçilen vakaların her birine standartlaştırılmış bir dizi soru yönelterek sistematik bir karşılaştırma yapmasını sağlayan nitel metodolojidir. 'Yapılandırılmış' olması soruların vakalar arasında tutarlılığını, 'odaklanmış' olması ise analizin sadece belirli teorik değişkenler (devlet kapasitesi, jeopolitik hizalanma vb.) üzerinde yoğunlaşmasını sağlamaktadır (George & Bennett, 2005).

bir şekilde izlemeyi mümkün kılmaktadır. Nihayetinde bu metodolojik çerçeve, içsel kurumsal kısıtların ve dışsal jeopolitik bağımlılıkların bölgenin rakip stratejilere bölünmesine nasıl yol açtığını metodolojik bir disiplinle ortaya koymaktadır.

4. VAKA ANALİZLERİ

Lityum Üçgeni ülkeleri ve Meksika, coğrafi ve jeolojik benzerliklerine rağmen politik ve endüstriyel bir kader birliği oluşturamamıştır. 2010'lu yılların yekpare blok hayali, yerini piyasa şokları ve jeopolitik müdahalelerle şekillenen keskin bir stratejik ayrışmaya bırakmıştır. Bu bölüm, söz konusu ayrışmayı ülkelerin içsel kısıtları ve dışsal bağımlılıkları üzerinden incelemektedir.

Tablo 1: Latin Amerika Lityum Varlıkları: Kaynak ve Rezerv Asimetrisi (2025)

Ülke	Tanımlanmış Kaynak	Ticari Rezerv	Dönüşüm Oranı	Jeolojik Statü
Bolivya	23,0 Milyon Ton	Tanımsız / Marjinal	~%0	Potansiyel (Atıl)
Arjantin	22,5 Milyon Ton	3,6 Milyon Ton	~%16	Gelişen Rezerv
Şili	11,0 Milyon Ton	9,3 Milyon Ton	~%85	Olgun Rezerv
Meksika	1,7 Milyon Ton	Tanımsız	~%0	Spekülatif

Kaynak: Yazar tarafından USGS (2025) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

4.1. Bolivya: İçe Dönük Tekno-Milliyetçilik

Bolivya, Latin Amerika'da kaynak milliyetçiliğinin en radikal, en merkeziyetçi ve ideolojik olarak en saf biçiminin uygulandığı, ancak sonuçları itibarıyla en dramatik başarısızlığın yaşandığı ülkedir. Ülkenin lityum stratejisi, sadece bir madencilik politikası olarak değil, devletin anti-emperyalist kimliğinin inşası ve egemen sanayileşme hedefinin bir aracı olarak kurgulanmıştır.

4.1.1. Benimsenen Politika: Tam Devletçi Model

Bolivya'nın lityum yönetişim modeli, 2006 yılında Evo Morales'in iktidara gelmesiyle şekillenen ve 2009 Anayasası ile hukuki zırha bürünen 'Tekno-Milliyetçilik' doktrinine dayanmaktadır. Bu doktrin çerçevesinde, 2009 Anayasası lityumu stratejik kaynak ve halkın devredilemez mülkü olarak tanımlamış; 2017 yılında çıkarılan 928 Sayılı Kanun ile kurulan devlet şirketi Yacimientos de Litio Bolivianos (YLB), lityumun aranmasından çıkarılmasına, işlenmesinden pazarlanmasına ve batarya üretimine kadar tüm değer zincirinde tek yetkili aktör kılınmıştır (Gaceta Oficial de Bolivia, 2017). Model, hammadde ihracatına dayalı sömürge tipi madenciliği reddederek, yabancı şirketlerin mülkiyet hakkı iddia etmesini yasaklamış ve küresel firmaları sadece teknoloji sağlayıcısı veya hizmet yüklenicisi statüsünde konumlandırmıştır. Politikanın nihai hedefi, sadece lityum karbonat satmak değil, Bolivya topraklarında yerli üretim lityum-iyon bataryalar ve elektrikli araçlar üreterek tam bağımsız bir sanayi kurmaktır.

4.1.2. Politika Sonrası Değişim ve Kapasite Tuzağı

Bu iddialı politikalar, sahadaki jeolojik ve teknik gerçeklerle örtüşmediği için literatürde kapasite tuzağı olarak adlandırılan on yıllık bir durgunluk dönemine yol açmıştır. Bolivya'nın lityum stratejisi, jeolojik bir paradoks üzerine

kuruludur. Ülke, Salar de Uyuni ile dünyanın en büyük tanımlanmış lityum rezervlerine ev sahipliği yapmasına rağmen, bu rezervlerin kimyasal kompozisyonu endüstriyel üretim önünde kritik bir bariyer oluşturmaktadır. Yapılan jeokimyasal analizler, Uyuni'deki tuzlu suyun son derece yüksek bir magnezyum/lityum oranına (19:1) sahip olduğunu göstermektedir. Şili'nin Atacama Tuz Gölü'ndeki oranla (6:1) kıyaslandığında bu durum, lityumun magnezyumdan ayrıştırılmasını teknik olarak karmaşıklaştırmakta ve operasyonel maliyetleri dramatik şekilde artırmaktadır (Discovery Alert, 2025a). Geleneksel buharlaştırma yöntemlerinin bu yüksek magnezyum seviyesiyle başa çıkmadaki yetersizliği, Bolivya devlet şirketi YLB'yi teknolojik bir zorunluluğa itmiştir. Bu bağlamda, magnezyumu lityumdan daha etkin bir şekilde ayrıştırabilen DLE teknolojisi, bir tercih olmaktan çıkıp, Uyuni rezervlerinin ticarileştirilebilmesi için tek geçerli teknik yöntem haline gelmiştir. Ancak bu teknolojinin enerji yoğun yapısı ve 2025 yılında yaşanan enerji arz krizleri, teorik çözüm ile pratik uygulama arasındaki makası açmaktadır (Barbosa, 2025).

Uyuni Tuz Gölü'nün jeokimyasal zorluklarına ek olarak, bölgenin iklimsel koşulları da üretimi kısıtlayan temel bir faktördür. Atacama Çölü'ne kıyasla çok daha yüksek yağış oranlarına sahip olan Uyuni'de, geleneksel güneş enerjili buharlaştırma havuzlarının verimliliği düşmekte ve buharlaşma süresi ekonomik olmayan seviyelere uzamaktadır. Devlet lityum şirketi YLB'nin bu çevresel ve teknik zorlukları aşacak kurumsal bilgi birikimine sahip olmaması, 2013-2023 dönemini kapsayan sanayileşme stratejisinin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Sektör analizlerine göre, bu dönemde pilot tesislere ve altyapıya aktarılan büyük ölçekli kamu kaynakları, beklenen endüstriyel dönüşümü sağlayamamıştır. Nitekim 2023 yılı sonu itibarıyla Bolivya'nın yıllık lityum karbonat üretimi, stratejik planlarda hedeflenen 15.000 tonluk kapasitenin çok altında kalarak sadece 600 ton seviyelerinde gerçekleşmiş; katma değerli batarya üretimi vizyonu ise birkaç prototip montajının ötesine geçememiştir (Discovery Alert, 2025a).

4.1.3. Değişen Paradigma: Egemenlik Söyleminden Asimetrik Bağımlılığa

Endüstriyel başarısızlığın kabulü, Bolivya hükümetini 2023 yılında pragmatik bir U dönüşüne zorlamış ve teknoloji için Çin ve Rusya'ya kapılar açılmıştır. Hükümet, buharlaştırma havuzlarının yetersizliğini görerek Doğrudan Lityum Ekstraksiyonu (DLE) teknolojisine geçiş kararı almış; bu kapsamda Çinli batarya devi CATL liderliğindeki CBC konsorsiyumu, Rus devlet şirketi Rosatom ve Çinli Citic Guoan ile milyar dolarlık yatırım anlaşmaları imzalamıştır (Ramos, 2023).

Ancak bu pragmatik açılım, 2023 yılından itibaren iktidardaki Sosyalizme Doğru Hareket (MAS) partisi içinde patlak veren ve mevcut Başkan Luis Arce ile eski Cumhurbaşkanı Evo Morales arasında tırmanan sert güç mücadelesinin gölgesinde kalmıştır. Arce yönetiminin 'tam devletçi' modeli savunma çabası, Morales destekçilerinin parlamentodaki engellemeleriyle birleşince ülkeyi bir yasama felcine sürüklemiş; bu siyasi kilitlenme ise döviz rezervlerinin kritik seviyelerin altına indiği derin bir makroekonomik istikrarsızlığı tetiklemiştir. Söz konusu döviz krizi, lityum tesislerinin işletilmesi için hayati önemdeki dizel yakıt ithalatını imkânsız kılarak sahadaki fiziksel operasyonları fiilen durma noktasına getirmiştir (EIU, 2025; Flaster Greenberg, 2025). Dolayısıyla, Bolivya'nın Rus ve Çinli aktörlere yönelmesi sadece teknik bir zorunluluk değil; iç siyasal parçalanmanın yarattığı mali dar boğazı aşma çabasının bir sonucudur. Nitekim 2025 yılına gelindiğinde, Çinli ve Rus şirketlerle imzalanan milyar dolarlık stratejik ortaklıkların Kongre tarafından onaylanamaması, Bolivya lityum stratejisinin 'hizipler arası savaşın' bir rehinesine dönüştüğünü kanıtlamaktadır. Sahadaki bu lojistik çöküşe, başkent La Paz'daki siyasi parçalanmışlık eşlik etmiştir. 2025 genel

seçimleri atmosferinde, iktidardaki Sosyalizme Doğru Hareket partisi içindeki derinleşen fraksiyonel bölünmeler, devlet lityum şirketi YLB'nin yönetim kapasitesini zayıflatmıştır. Bu siyasi kilitlenme, yasama organının çalışmasını engelleyerek, Çin ve Rusya şirketleriyle imzalanan milyar dolarlık yatırım anlaşmalarının Kongre tarafından onaylanmasını geciktirmiş ve projelerin hukuki zeminini belirsizliğe sürüklemiştir (Discovery Alert, 2025b).

Gelinen noktada Bolivya'nın tam devletçi politikası, 2025 itibarıyla üretimsizlik, yeni tür bir bağımlılık ve sosyal hoşnutsuzlukla sonuçlanmıştır. Dünya rezervlerinin %20'sine sahip olan ülke, küresel tedarik zincirine entegre olamamış ve pazar fırsatını kaçırmıştır (DNPEM, 2025a). Batı emperyalizminden kaçış söylemi, ülkeyi teknolojik ve finansal olarak Çin ve Rusya devlet şirketlerine tam bağımlı hale getirmiş, ancak ülkenin altyapı yetersizliği nedeniyle bu bağımlılık dahi üretime dönüşememiştir. Bu kronik altyapı sorunu, Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisiyle okunduğunda teknik bir eksiklikten ziyade jeopolitik bir güvenlik ikilemine işaret etmektedir. Potosi bölgesindeki rezervlerin küresel pazara erişimi için en rasyonel lojistik rota Şili limanları olmasına rağmen; iki ülke arasındaki tarihsel denize çıkış ihtilafı, bu ticaret hattının açılmasını engelleyen güvenlikleştirilmiş bir bariyer olarak varlığını sürdürmektedir. Bu jeopolitik kısıt, ülkeyi bir kapasite tuzağına hapsetmiş ve devletin piyasa gerçeklerinden kopuk kaynak milliyetçiliği politikalarının sürdürülebilirliğini zayıflatmıştır (Zissis, 2025). Bu stratejik tıkanıklığın yarattığı ekonomik ve sosyal maliyet, 2025 yılı boyunca Potosi'de yeniden şiddetlenen halk protestolarıyla somutlaşmıştır. Vaat edilen maden gelirlerinin yerel kalkınmaya aktarılmaması, su kaynaklarına yönelik endişeler ve artan yoksulluk, yerel halkı yabancı şirketlerle, özellikle Çinli ve Rus firmalarla, yapılan anlaşmalara karşı harekete geçirmiştir (BHRC, 2025). Rodrigo Paz gibi aktörlerin gündeme getirdiği piyasa dostu açılımlara rağmen, devlet kapasitesi ile toplumsal beklentiler arasındaki makasın açılması ve altyapısal izolasyon, Bolivya'nın lityum potansiyelini baskılayan temel faktörler olmaya devam etmektedir (Climate Home News, 2025; Dialogue Earth, 2025).

4.2. Şili: Düzenleyici Devlet

Latin Amerika lityum endüstrisinin en olgun ve kurumsallaşmış aktörü olan Şili, hâlihazırda devletin madencilik sektöründeki rolünü kökten değiştiren hibrit bir yönetişim modelini hayata geçirmiştir. Tarihsel olarak özel sektörden sadece kira ve vergi geliri elde eden pasif rantçı konumundaki Şili devleti, bu yeni dönemde üretim süreçlerine doğrudan katılan aktif bir endüstriyel ortak konumuna yükselmiştir. Literatürde 'Lityum İstisnacılığı' olarak tanımlanan bu yeni model, ne tam devletçi ne de tam liberal bir yapı sergilemekte; bunun yerine devletin stratejik rehberliği ile özel sermayenin katılımını sentezleyen özgün bir yol izlemektedir (Vivoda vd., 2025). Gabriel Boric yönetiminin Nisan 2023'te ilan ettiği Ulusal Lityum Stratejisi ile başlayan bu süreç, piyasa gerçekleri ve jeopolitik baskılarla test edilerek pragmatik bir dengeye oturmuştur. Devlet lityum şirketi olarak yetkilendirilen CODELCO'nun, Salar de Maricunga'da Rio Tinto ile kurduğu ortak girişim, bu yeni devlet anlayışının somut bir göstergesidir. Ancak devletin hem düzenleyici otorite hem de ticari bir aktör olarak konumlanması, Şili'nin kurumsal kapasitesini zorlamakta ve çıkar çatışması risklerini beraberinde getirmektedir. Boric hükümeti, lityumu stratejik bir varlık olarak koruma ile küresel yatırımcı için öngörülebilirlik sağlama hedefleri arasında hassas bir denge kurmaya çalışmaktadır (Vivoda vd., 2025).

4.2.1. Benimsenen Politika: Yeşil Devletçilik ve Hibrit Kontrol

Şili'nin yeni lityum politiği, 1980'lerden miras kalan piyasa odaklı imtiyaz sistemi ile 21. yüzyılın çevresel, sosyal ve yönetişim (ESG) taleplerini sentezleyen pragmatik bir Kamu-Özel Ortaklığı rejimine dayanmaktadır. Yeşil şartlılık

ekseninde şekillenen bu yeni kurumsal mimari, devletin düzenleyici rolünü işletmeci ortak statüsüne taşıyan üç temel parametre üzerine inşa edilmiştir. Birinci parametre olarak, mülkiyet ve işletme modelinde hibritleşmeye gidilmiştir. Stratejik kabul edilen Atacama ve Maricunga tuz göllerinde yürütülecek projeler için, devlet madencilik şirketi Codelco'nun asgari %50+1 hisseye sahip olması şartı getirilmiştir. Bu modelin ilk ve en somut örneği, Codelco ve özel sektör devi SQM arasında Kasım 2025 tarihinde imzalanan NovaAndino anlaşmasıdır. Bu mutabakatla, mülkiyet ve nihai karar yetkisi, 2031 yılından itibaren, kamuda tutulurken, işletme riski ve sermaye gereksinimi özel sektöre dağıtılmıştır. Böylece devlet, operasyonel kârdan; vergiler, temettüler ve kira bedelleri dâhil olmak üzere %85 oranında bir pay elde etmeyi garanti altına almıştır (NRGI, 2024; Cochilco, 2025a). İkinci parametre, teknolojik dönüşüm ve çevresel şartlılıktır. Yeni rejim, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak adına yeni projeler için su buharlaşmasını minimize eden DLE teknolojisinin kullanımını zorunlu kılmıştır. Bu teknolojik zorunluluk, enerji maliyetlerini artırarak operasyonel giderleri yükseltse de, sosyal işletme lisansının temini için kritik bir araç olarak konumlandırılmıştır. Ayrıca, tuz göllerindeki su dengesinin, şirketlerden bağımsız bilimsel kurullar ve yerli toplulukların katılımıyla izlenmesi süreci kurumsallaştırılmıştır. Üçüncü eksen olarak; biyolojik çeşitliliği korumak amacıyla ülkedeki tuz göllerinin %30'unun madenciliğe tamamen kapatılarak koruma alanı ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar, madencilik sahalarını coğrafi olarak sınırlandırmasına rağmen, Şili lityumunun uluslararası pazarlarda yeşil prim ile fiyatlanabilmesi için stratejik bir hamle olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak bu politika seti, Tianqi Lithium gibi azınlık hissedarların kurumsal direncine rağmen, Şili'yi yatırımcılar için yüksek vergi/düşük marj ancak yüksek hukuki güvence/uzun vade sunan güvenli bir limana dönüştürmeyi hedeflemektedir.

4.2.2. Politika Sonrası Değişim ve Codelco-SQM Anlaşması

Şili'nin ulusal lityum stratejisinin en kritik ayağını oluşturan kamu-özel sektör müzakereleri, Kasım 2025 itibarıyla nihai sonuca ulaşmış ve Codelco ile SQM arasında bağlayıcı Ortaklık Anlaşması resmen imzalanmıştır. Bu stratejik mutabakat çerçevesinde, SQM'in dünyanın en verimli lityum yatağı olan Salar de Atacama üzerindeki işletme hakları, mevcut bitiş tarihi olan 2030'dan 2060 yılına kadar uzatılmıştır. Anlaşmanın en belirleyici hükmü ise yönetim yapısındaki devirdir. 2031 yılından itibaren kurulacak yeni ortak girişimin operasyonel kontrolü ve yönetim kurulu çoğunluğu, devlet madencilik şirketi Codelco'ya geçerek devlet kontrollü üretim modeline geçiş sağlanacaktır (Mundo Minera, 2025; Cochilco, 2025b). Yeni ortaklık yapısı, Şili'nin doğal kaynak rantından elde edeceği geliri maksimize eden agresif bir mali mimari üzerine kurulmuştur. Yapılan projeksiyonlara göre; artan marjinal vergi oranları, temettü dağıtımları ve kurumlar vergisi bir arada değerlendirildiğinde, devletin lityum operasyonlarından aldığı toplam payın %85 seviyelerine ulaştığı raporlanmıştır. Bu yüksek oran, yatırımcılar için kâr marjını daraltmakla birlikte, imtiyaz süresinin 2060'a kadar uzatılması sayesinde Şili'yi düşük getiri ancak yüksek hukuki güvence sunan uzun vadeli bir liman konumuna getirmiştir (NRGI, 2024; Cochilco, 2025a). Codelco ve SQM arasındaki entegrasyon süreci, SQM'in %22 oranındaki ikinci büyük hissedarı olan Çinli Tianqi Lithium'un sert muhalefetiyle karşılaşarak kurumsal bir krize dönüşmüştür. Tianqi yönetimi, varlıkların devlet kontrolündeki yeni bir yapıya devredilmesinin azınlık hissedar haklarını ihlal ettiğini ve şirketin değerini düşürdüğünü savunarak süreci yargıya taşımıştır. Bu kapsamda şirket, birleşme kararının yönetim kurulu yerine genel kurulda oylanması talebiyle Şili Mali Piyasalar Komisyonu'na başvurmuş, ancak düzenleyici kurumun ve

mahkemelerin anlaşma lehine karar vermesiyle jeopolitik tansiyonu yüksek bir hukuki yenilgi almıştır (Mundo Minera, 2025; Cochilco, 2025a).

4.2.3. Yeni Paradigma: Üretim İstikrarı ve Yatırım Daralması

2025 yılı verileri incelendiğinde, Şili'nin benimsediği yüksek düzenleme modelinin, üretim miktarını koruduğu ancak yeni yatırımları baskıladığı görülmektedir. Küresel lityum pazarında fiyatların 10.000-12.000 ABD Doları bandına gerilemesine ve arz fazlası baskısına rağmen Şili, üretim stratejisinde hacim odaklı bir genişlemeyi tercih etmiştir. Atacama Saları'ndaki düşük maliyetli buharlaştırma altyapısının sağladığı operasyonel verimlilik sayesinde, ülkenin en büyük üreticisi SQM, 2025 yılı için yaklaşık 230.000 ton LCE üretim hedefine ulaşarak Şili'nin pazar liderliğini tahkim etmiştir (Cochilco, 2025b; Mundo Minera, 2025) Buna karşılık, arama ve geliştirme aşamasındaki proje sayısı, daha esnek bir rejim sunan Arjantin'in gerisinde kalmıştır. Çevresel Etki Değerlendirmesi süreçlerinin ortalama 4-5 yıl sürmesi ve yerli halklarla yürütülen rıza süreçlerinin karmaşıklığı, özellikle 'junior miners' olarak adlandırılan orta ölçekli yatırımcıların pazardan çıkmasına neden olmuştur (Yunis & Aliakbari, 2025). Sonuç olarak Şili, 2025 itibarıyla hızlı büyüme yerine stratejik kontrol ve gelir maksimizasyonunu önceleyen; çevresel maliyetleri içselleştiren ancak yatırım esnekliğini kaybeden katı bir düzenleyici devlet modeline oturmuştur.

4.3. Arjantin: Federal Pragmatizm

Arjantin, Lityum Üçgeni'nin diğer üyelerinden ve Meksika'dan, anayasal mimarisi ve benimsediği piyasa radikalizmi ile keskin bir şekilde ayrışmaktadır. Gelinen noktada Arjantin, makroekonomik kırılganlıklarına ve yüksek enflasyon ortamına rağmen, uyguladığı agresif deregülasyon politikaları ve federal yapısının sağladığı esneklikle, küresel lityum endüstrisinin en hızlı büyüyen aktörü ve Büyük Madencilik sermayesinin yeni operasyonel üssü haline gelmiştir.

4.3.1. Benimsenen Politika: Federal Liberalizm ve RIGI Kalkanı

Arjantin'in lityum stratejisi, birbirini tamamlayan iki temel hukuki sütun üzerine inşa edilmiştir. İlk olarak, 1994 Anayasası ile güvence altına alınan anayasal ademimerkeziyetçilik ilkesi, doğal kaynakların mülkiyetini ve yönetim yetkisini merkezi hükümetten alıp eyaletlere devretmiştir (CNA, 1994). Bu yapı, Jujuy, Salta ve Catamarca gibi lityum zengini eyaletlerin, Buenos Aires'teki politik ve ekonomik türbülanslardan, özellikle döviz kısıtlamaları ve enflasyonist baskılardan bağımsız olarak kendi madencilik kanunlarını uygulamalarına ve çok uluslu şirketlerle doğrudan müzakere etmelerine olanak tanımaktadır. Öyle ki, bu yapısal ikilik, 'Lityum Masası' (Mesa del Litio) üzerinden kurumsallaşmıştır. Üç eyalet valisinin oluşturduğu bu blok, merkezi hükümetin ihracat vergilerini artırma girişimlerine karşı bir taşra kalkanı oluştururken; aynı zamanda RIGI rejiminin sağladığı yatırımları kendi yerel patronaj ağlarını finanse etmek için bir araca dönüştürmüştür. Bu durum, Jujuy, Salta ve Catamarca valilerini, küresel madencilik şirketleri karşısında asıl imtiyaz dağıtıcı konumuna yükseltmiştir. Dolayısıyla yatırımcılar için Arjantin, tek bir ulusal pazar değil; her biri farklı regülasyonlara ve gayri resmi pazarlık süreçlerine sahip federal derebeylikler toplamıdır. İkinci ve daha güncel sütun ise Javier Milei yönetiminin 2024 yılında yasalaştırdığı 'Büyük Yatırımlar İçin Teşvik Rejimi'dir (RIGI). Lityum sektöründe oyunun kurallarını değiştiren bu rejim, 200 milyon ABD Doları üzerindeki yatırımlara 30 yıl boyunca vergi, gümrük ve döviz kuru istikrarı garantisi vermekte olup, sermaye kontrollerini madencilik şirketleri için fiilen kaldırmakta ve yatırımcılara uluslararası tahkim hakkını tanıyarak hukuki öngörülebilirliği maksimize etmektedir (Consulate General of Argentina in New York, 2025).

4.3.2. Politika Sonrası Değişim: Konsolidasyon ve Pazarın İkiye Bölünmesi

RIGI'nin yürürlüğe girmesi ve 2025 yılında ABD'nin FEOC kurallarının kesinleşmesi, Arjantin lityum sektöründe devasa bir yapısal dönüşümü tetiklemiştir. Bu dönüşümün ilk ayağı, şirket evlilikleri ve konsolidasyon sürecidir. Sektörün önceki parçalı yapısı ve küçük ölçekli madencilerin hâkimiyeti, yerini küresel devlerin konsolidasyonuna bırakmıştır. 2025 başında madencilik devi Rio Tinto'nun, Salta ve Catamarca'daki varlıklarını güçlendirmek amacıyla Allkem ve Livent birleşmesi sonucu oluşan Arcadium Lithium şirketi ile stratejik varlık satın alma ve ortak üretim anlaşmaları imzalaması, Arjantin'i küresel madenciliğin şampiyonlar ligine taşımıştır (Arcadium Lithium, 2025). Bu konsolidasyon, projelerin finansman maliyetini düşürmüş ve operasyonel verimliliği artırmıştır. Dönüşümün ikinci ayağı ise jeoekonomik bifurkasyondur. ABD'nin FEOC kuralları, Arjantin lityum sektöründe yapısal bir bölünme yaratmıştır. Bu kapsamda, Batılı sermayeye sahip Rio Tinto ve Arcadium gibi şirketler ABD ve AB pazarlarına erişim sağlarken; Çin sermayeli Ganfeng ve Zijin gibi aktörler stratejik olarak Asya pazarına yönelmiştir. Bu durum, Arjantin'i hem Batı hem de Doğu bloğuna aynı anda hizmet eden tek jeopolitik pivot ülke konumuna getirmiştir.

4.3.3. Değişen Paradigma: Üretim Rekoru ve Sosyal Riskler

2025 verileri, Arjantin'in benimsediği yatırım dostu modelin ekonomik başarılarını ve beraberinde getirdiği sosyal maliyetleri net bir şekilde ortaya koymaktadır. Arjantin, 2024 yılında faaliyette olan 5 projesiyle lityum üretimini 74.860 ton LCE rekor seviyesine ulaştırmış ve tespit edilen 197,9 milyon tonluk zengin kaynak potansiyeliyle küresel pazardaki stratejik konumunu güçlendirmiştir. Sektördeki bu üretim başarısı dış ticarete de yansımış; lityum, 2025'in sadece ilk yarısında 384,4 milyon ABD Doları ihracat geliri sağlayarak, altından sonra ülkenin en önemli ikinci maden ihracat kalemi olmayı başarmıştır (CAEM, 2025; DNPEM, 2025b). Cauchari-Olaroz ve Olaroz projelerindeki kapasite artışları, ülkeyi dünyada en hızlı üretim artıran bölge yapmıştır. Yatırım akışı bağlamında, RIGI politikası sonrası dönemde, sadece Josemaría projesi kapsamında duyurulan yatırım tutarı dahi 4.2 milyar ABD Doları seviyesine ulaşarak, bu rakamla aynı dönemde Şili'nin lityum sektörüne yönelik proje duyurularını yaklaşık ikiye katlamıştır (CEPAL, 2025). Ancak bu hızlı büyüme, çevresel ve sosyal standartların aşınması pahasına gerçekleşmiş ve 'dibe doğru yarış' riskini doğurmuştur. Eyaletlerin yatırımı çekmek için çevre denetimlerini esnetmesi, Jujuy eyaletinde yerli toplulukların -Third Malón de la Paz gibi-, su hakları için başlattığı protestoların 2025 boyunca sürmesine neden olmuştur (HAAL, 2025). Bu durum, toplumsal onayı kırılganlaştırmış ve tedarik zinciri güvenliği için potansiyel bir risk faktörü oluşturmuştur. Jujuy eyaletindeki bu yerel direniş, teorik çerçevede tartışılan Ekolojik Eşitsiz Değişim olgusunun sahadaki en somut tezahürüdür. Arjantin, küresel Kuzey'in enerji dönüşümü için gereken temiz lityumu sağlarken, üretim sürecinin yarattığı su kıtlığı ve ekolojik tahribat gibi negatif dışsallıkları kendi topraklarında içselleştirmektedir. Dolayısıyla RIGI rejimiyle sağlanan üretim rekoru, aslında ülkenin ekolojik zaman ve mekanının küresel piyasalara ucuza transfer edilmesine dayanmaktadır. Özetle Arjantin, makroekonomik istikrarsızlığı sektörel koruma kalkanları ile aşan; çevresel riskleri göze alarak hacimsel büyümeye odaklanan pragmatik ve agresif bir Kolaylaştırıcı Devlet modelini temsil etmektedir.

4.4. Meksika: Sembolik Milliyetçilik

Meksika, Latin Amerika lityum denkleminin jeopolitik aykırı değeri olarak, ekonomik potansiyel ile politik retorik arasındaki uçurumun en derinleştiği ülkedir. Güney Amerika'daki benzerleri olan Şili ve Arjantin'in aksine, Kuzey Amerika ekonomik bloğu USMCA'ya tam entegre olan Meksika; lityum politikasında bu entegrasyonun gerektirdiği

piyasa uyumu yerine, sembolik milliyetçilik yolunu seçmiştir. Bu tercih, Claudia Sheinbaum yönetiminin ilk yılında, ülkeyi hem hukuki bir çıkmaza hem de ekonomik çıktısı olmayan, üretimsiz bir egemenlik krizine sürüklemiştir.

4.4.1. Benimsenen Politika: Tam Millileştirme ve LitioMX'in Atıllığı

Meksika'nın lityum stratejisi, önceki başkan Andrés Manuel López Obrador (AMLO) tarafından başlatılan 'Tam Millileştirme' hamlesinin, halefi Claudia Sheinbaum tarafından devralınmasıyla şekillenmiştir. 2025 itibarıyla bu politikanın iki temel bileşeni bulunmaktadır. İlk olarak, 2022 Maden Yasası reformu ile lityum ulusun stratejik varlığı ilan edilmiş ve özel sektörün, ister yerli ister yabancı olsun, imtiyaz alması yasaklanmıştır. Tüm yetki devlet şirketi LitioMX'e devredilmiş; Sheinbaum yönetimi ise LitioMX'i Enerji Bakanlığı'na daha sıkı bağlayarak, lityumu 'Sonora Planı', güneş enerjisi ve yarı iletken merkezi, kapsamındaki egemen enerji geçişinin merkezine yerleştirmiştir (SEMARNAT & INECC, 2024). İkinci bileşen ise teknolojik egemenlik iddiasıdır. Meksika hükümetinin 'Plan Sonora' kapsamında ilan ettiği teknolojik egemenlik vizyonu, lityum değer zincirinin millileştirilmesi ve yerli işleme kapasitesinin geliştirilmesi hedefine dayanmaktadır. Ancak bu siyasi kararlılık, Sonora bölgesindeki rezervlerin kendine özgü jeolojik yapısı nedeniyle ciddi bir teknik bariyerle karşı karşıyadır. Bacanora Lithium (2018) tarafından yayımlanan teknik fizibilite raporlarına göre, bölgedeki lityum varlığı konvansiyonel tuzlu su veya sert kaya formunda değil, üst ve alt kil birimleri olarak adlandırılan kil tabakalarında hapsolmuş durumdadır. Bu jeolojik durum, Meksika'nın lityum stratejisini kritik bir belirsizliğe sürüklemektedir. Sektör analizleri, kil yataklarından lityum ekstraksiyonunun geleneksel yöntemlere kıyasla henüz ticari rüştünü ispatlayamamış konvansiyonel olmayan bir süreç olduğunu doğrulamaktadır (Holzman & Dlin, 2021). Küresel lityum pazarında, kil bazlı kaynaklardan endüstriyel ölçekte ve maliyet etkin üretim yapabilen standartlaşmış bir tesisin 2025 projeksiyonlarında dahi yaygınlaşamamış olması, Sonora projesinin finansal ve teknik yapılabilirliğini riskli kılmaktadır. Bu durum, Meksika'nın hammadde arzında kendi kendine yetme hedefini, henüz kanıtlanmamış bir teknolojinin başarısına endekslemesine neden olmuştur (Barbosa, 2025). Bu da, bu iddiayı teknik bir açmaza sürüklemektedir.

4.4.2. Politika Sonrası Değişim: Hukuki Savaş

Meksika hükümetinin lityum endüstrisini millileştirme politikaları, uluslararası hukukta milyarlarca dolarlık tazminat riski yaratan ciddi ihtilaflara yol açarken, madencilik sektörünün genelinde de derin bir güven krizini tetiklemiştir. Çinli Ganfeng Lithium ve iştiraki Bacanora Lithium, Sonora projesindeki imtiyazların iptal edilmesini Çin ve İngiltere ile yapılan İkili Yatırım Anlaşmalarına (BIT) aykırı bularak konuyu ICSID tahkimine taşımış; bu süreç, projenin 800 milyon doları aşan değeri ve potansiyel kâr kayıpları nedeniyle devlet üzerinde büyük bir mali baskı oluşturmuştur (Jamasmie, 2024). Lityum özelindeki bu gerilim, 2023 Maden Kanunu reformları ve mülkiyet haklarına yönelik müdahalelerle birleşerek yapısal bir sermaye kaçışına dönüşmüştür. Chesapeake Gold'a ait 'San Vicente 3' imtiyazının iptali gibi somut ihlaller ve arama faaliyetlerinin devlet tekelindeki Jeoloji Servisi'ne devredilmesi, yatırımcı algısını onarılamaz biçimde zedelemiştir. Nitekim artan hukuki belirsizlikler sonucunda Meksika, Fraser Enstitüsü Yatırım Cazibesi Endeksi'nde sert bir düşüş yaşayarak 37 basamak birden gerilemiş ve 74. sıraya yerleşmiştir (Camimex, 2025). Daha vahim olanı, LitioMX'in bütçe yetersizliği ve teknik kapasite eksikliği nedeniyle Ganfeng'den boşalan sahada herhangi bir faaliyet yürütememesi, stratejik öneme sahip projenin tamamen atıl hale gelmesine neden olmuştur.

4.4.3. Yeni Paradigma: USMCA Baskısı ve Sıfır Üretim

2025 yılı verileri, Meksika'nın küresel tedarik zincirlerinin yeniden yapılandığı 'Nearshoring' fırsatını lityum özelinde kaçırdığını ve ABD'nin jeopolitik baskısının arttığını göstermektedir. Üretim açısından Meksika, geçtiğimiz yılı sıfır ticari lityum üretimi ile kapatmış; LitioMX, herhangi bir arama veya üretim faaliyetinden ziyade, bürokratik bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür. Bu durum, 2026 yılında yapılacak olan USMCA gözden geçirme süreci öncesinde Washington yönetiminin Meksika üzerindeki baskısının zirve yapmasına neden olmaktadır (Baker Pineda, 2025; Gantz & Payan, 2025). USMCA'nın bu gözden geçirme süreci yaklaşırken, otomotiv sektörü jeopolitik kısıtlamalar ile hammadde gerçekleri arasına sıkışmış durumdadır. IRA düzenlemesi, Tesla ve BMW gibi üreticilerin Meksika montajlı elektrikli araçları için vergi indirimlerinden yararlanabilmesini, batarya tedarik zincirinde FEOC bulunmaması şartına bağlamıştır. Bu düzenleme, pratikte Çin sermayeli firmaların tedarik ağından tamamen dışlanmasını zorunlu kılmaktadır (Gantz & Payan, 2025; Marroquín Bitar vd., 2025). Ancak bu jeostratejik hedef, Meksika'nın yerel üretim kapasitesindeki yapısal eksikliklerle çatışmaktadır. Meksika hükümeti lityum rezervlerini stratejik kaynak olarak millileştirmiş olsa da, henüz ticari ölçekte yerli lityum arzı sağlayamamıştır. Bu durum, ülkedeki otomotiv sanayisini batarya hammaddeleri için ithalata bağımlı kılmakta; küresel piyasa dinamikleri gereği bu ithalatın önemli bir kısmının Çin'den yapılması ise kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu bağımlılık, sadece tedarik güvenliğini tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda USMCA'nın katı menşe kurallarının ihlal edilmesi riskini de beraberinde getirmektedir. ABD Ticaret Temsilciliği'nin bu durumu dolaylı ihracat veya anlaşmanın etrafından dolaşılması olarak değerlendirme olasılığı, Meksika'nın otomotiv ihracatı üzerinde ciddi bir tarife baskısı yaratmaktadır (Baker Pineda, 2025; Gantz & Payan, 2025).

Tablo 2: Latin Amerika Lityum Yönetişim Modellerinin Karşılaştırmalı Analiz Matrisi (2025)

Değişken	Bolivya	Şili	Arjantin	Meksika
Yönetişim Modeli	Tekno-Milliyetçilik / Tam Devletçi	Düzenleyici Devlet / Hibrit Kontrol	Federal Pragmatizm / Liberal Model	Sembolik Milliyetçilik
Temel Hukuki Dayanak	2009 Anayasası ve 928 Sayılı Kanun	Ulusal Lityum Stratejisi ve NovaAndino Anlaşması	1994 Anayasası (Md. 124) ve RIGI Rejimi	2022 Maden Yasası Reformu ve Plan Sonora
Jeopolitik Konumlanma	Çin ve Rusya'ya Asimetrik Bağımlılık	ABD ve Çin Arasında Normatif Dengeleme	Batı ve Doğu Sermayesi İçin "Jeopolitik Pivot"	USMCA ve SOUTHCOM Güvenlik Eksenine Angajman
Kapasite Durumu	Kapasite Tuzağı: Teknik yetersizlik ve altyapı çöküşü	Düzenleyici Olgunluk: Yüksek rant, sınırlı yatırım esnekliği	Operasyonel Hız: Rekor üretim seviyesi, yüksek yatırım akışı	Teknik Atıllık: Ticari üretim yokluğu ve hukuki belirsizlik
Ekolojik/Sosyal Risk	Potosi'de su ve gelir dağılımı protestoları	Su izleme kurulları ve yerli halkla gelir paylaşımı	Yeşil Kurban Bölgeleri: Jujuy'da su hakları direnişi	Lityum ekstraksiyonuda teknolojik belirsizlik

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Kuzey Amerika'nın nearshoring olarak ifade edilen tedarik zincirlerini kısaltma stratejisi, Çin menşeli doğrudan yabancı yatırımların Meksika'daki artan varlığı nedeniyle yapısal bir paradoksla karşı karşıyadır. ABD ve Çin arasındaki jeopolitik gerilim ve teknoloji korumacılığı artarken, Çinli firmalar Meksika'yı ABD pazarına girmek için bir üretim ve

montaj üssü olarak kullanma stratejisini benimsemiştir. Literatürde üçgenleme olarak tanımlanan bu süreç, Meksika'nın kendi yerli tedarik kapasitesini geliştirememesi durumunda, ülkeyi sadece Asya'dan gelen ara malların son montajının yapıldığı bir platforma dönüştürme riski taşımaktadır (Dussel Peters, 2025a). Özellikle elektrikli araç ve otomotiv yan sanayisindeki yatırımlar incelendiğinde, Meksika'nın bu sektörlerdeki üretiminin büyük ölçüde ithal girdilere bağımlı olduğu görülmektedir. ABD'nin 'Önce Amerika' politikaları ve USMCA kapsamındaki katı menşei kuralları, Çin'in Meksika üzerinden Kuzey Amerika pazarına sızmasını engellemeyi amaçlasa da; Çinli firmaların mülkiyet yapılarını çeşitlendirerek bu bariyerleri aşmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu durum, Meksika'yı Washington nezdinde güvenilir bir tedarik ortağı olmaktan çıkarıp, Çin teknolojisinin ve sermayesinin Kuzey Amerika pazarına giriş yaptığı bir 'Truva Atı' veya arka kapı olarak algılanmasına neden olmaktadır (Dussel Peters, 2025b). Dolayısıyla Meksika'daki lityumsuzluk durumu, sadece bir hammadde eksikliği değil; USMCA bölgesinin endüstriyel bütünlüğünü ve rekabetçiliğini tehdit eden yapısal bir montaj paradoksudur.

Bu teknik kısıtlamaların ötesinde, Meksika üzerindeki asıl baskı, SOUTHCOM'un lityum tedarik zincirini bir ulusal güvenlik önceliği olarak tanımlayan yeni doktrininden kaynaklanmaktadır. General Laura Richardson (2024)'ın Kongre'ye sunduğu raporda, Çin'in Meksika madencilik sektöründeki varlığının stratejik bir tehdit olarak kodlanması, Ganfeng'in tasfiyesini ticari bir karardan ziyade, Washington kaynaklı bir güvenlik yükümlülüğü haline getirmiştir. Meksika, USMCA entegrasyonunun bedelini, stratejik otonomisini SOUTHCOM'un güvenlik şemsiyesine devrederek ödemektedir. Sonuç olarak Meksika, bir yandan hammadde ve ara malı üretiminde yerel katma değer yaratamaması, nearshoring fırsatını salt bir montaj sanayisine indirgemekteyken, diğer yandan USMCA kaynaklı jeopolitik kısıtların arasına sıkışmış; kalkınmacı bir kaynak milliyetçiliği yerine, ekonomik çıktısı olmayan sembolik bir milliyetçilik tuzağına düşmüştür.

5. TARTIŞMA: AYRIŞAN STRATEJİLERİN ANATOMİSİ VE YENİ TEHDİTLER

Arjantin, Bolivya, Şili ve Meksika vakaları üzerinde yürütülen Yapılandırılmış ve Odaklanmış Karşılaştırmalı Vaka Analizi ile Süreç Takibi yöntemlerinin birleştirilmesiyle, Latin Amerika'daki lityum politikalarının geri döndürülemez bir yapısal ayrışmaya uğradığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel hipotezi -lityum politikaları ideolojik söylemlerden ziyade yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendirilir- bu bölümde, Kapasite Farkları, Jeopolitik Prim ve Güvenlikleştirilmiş Bariyerler olmak üzere üç veri kategorisinin analizi üzerinden detaylı olarak tartışılacaktır. Bölüm, dört ülkenin farklı manifestasyonlarını (Arjantin'in Jeopolitik Pivot rolü, Şili'nin Düzenleyici Devlet modeli, Bolivya'nın Kapasite Tuzağı, Meksika'nın Sembolik Milliyetçiliği) inceleyerek, kontrol-yatırım ödünleşimini, hidro-politik maliyetleri, askeri güvenlik dinamiklerini ve normatif bifurkasyon stratejilerini ele almaktadır.

5.1. Yönetişim Modellerinin Karşılaştırmalı Analizi

Vaka analizlerinden elde edilen bulgular, Latin Amerika lityum politiğinde 'Devlet Kontrolü' (Egemenlik), 'Yatırım Hızı' (Büyüme) ve 'Mali Getiri' (Rant) değişkenleri arasında yapısal bir ödünleşim ilişkisi olduğunu doğrulamaktadır. Ancak bu ödünleşim, bölge ülkelerini yeni devlet biçimlerine savurmamış; aksine her ülkenin kendi anayasal ve kurumsal mimarisi içinde lityuma özgü bir yönetişim patikası geliştirmesine yol açmıştır. Evans (1995)'ın gömülü otonomi kavramıyla tutarlı olarak bu süreçte, Arjantin'deki federal yapı ve Şili'deki olgun düzenleyici gelenek, lityum

stratejilerinin üzerine inşa edildiği birer 'kurumsal zemin' işlevi görmektedir. Bu bağlamda, 'Lityum Üçgeni'ndeki stratejik parçalanma; lityumun yarattığı bir sonuç olmaktan ziyade, devletlerin mevcut kapasitelerinin küresel 'Yapısal Sıkışmışlık' karşısında verdiği özgün ve farklılaşmış sektörel tepkilerdir. Bölge ülkeleri, Tablo 3'te sistematize edildiği üzere, kurumsal mirasları ve jeopolitik hizalanmaları ekseninde bu stratejik üçgenin farklı uçlarına savrulmuştur.

Analizin en belirgin çıktısı, kurumsal kapasite ile desteklenmeyen radikal kaynak milliyetçiliğinin ekonomik bir ölü ağırlık yarattığı gerçeğidir. Bolivya ve Meksika örneklerinde gözlemlenen 'Kapasite Paradoksu', Tam Devletçi Model anlayışı çerçevesinde devletin mülkiyeti uhdesinde tutma ısrarının, teknik yetersizlik ve altyapısal kısıtlarla birleştiğinde 'Sıfır Üretim/Sıfır Rant' sarmalına dönüştüğünü göstermektedir. Teorik düzlemde %100 halka ait olan kaynaklar, pratikte ticarileşemediği için kamu maliyesine herhangi bir girdi sağlamamakta; bu durum, kapasite inşası olmaksızın yapılan millileştirmenin kaynak lanetini önlemek yerine derinleştirdiği tezini doğrulamaktadır (Obaya, 2021; Lee, 2025).

Tablo 3: Latin Amerika Lityum Yönetişim Modellerinin Performans Matrisi

Değişken	**Bolivya (Tam Devletçi)**	**Şili (Hibrit)**	**Arjantin (Federal)**	**Meksika (Sembolik)**
Model	Tekno-Milliyetçilik	Düzenleyici Devlet	Piyasa Pragmatizmi	Üretimsiz Milliyetçilik
Devlet Payı	%100 (Teorik)	~%85 (Vergi + Temettü)	~%3-10 (Royalty + Kurumlar V.)	Belirsiz
Yatırım Ortamı	Düşük(Yüksek Risk/Altyapı Yok)	Orta(Yüksek Düzenleme)	Yüksek (Teşvik Odaklı)	Düşük (Hukuki Belirsizlik)
2025 Üretimi (LCE)	< 1.000 Ton (Pilot)	~230.000 Ton	~135.000 Ton	0 Ton
Baskın Aktör	YLB (Devlet Şirketi)	Codelco & SQM	Özel Şirketler (MNCs)	LitioMX (Atıl Devlet Şirketi)
Jeopolitik Eksen	Çin - Rusya Bağımlılığı	ABD - Çin Dengesi	Çift Kutuplu (Bifurcation)	ABD Eksenine Angaje

Kaynak: Yazar tarafından USGS (2025) ve Barbosa (2025) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Üretim kapasitesine sahip ülkeler arasındaki ayrışma ise rant ve hız tercihleri üzerinden okunmalıdır. Şili, Codelco-SQM ortaklığı üzerinden kurguladığı Düzenleyici Devlet refleksiyle, yatırım esnekliğini sınırlandırma pahasına devletin gelir payını maksimize eden bir dengeye oturmuştur. Vergi, temettü ve imtiyaz ödemeleriyle garanti altına alınan bu model, Şili'yi agresif büyüyen değil, istikrarlı kazanan bir statüye taşımıştır. Buna karşılık Arjantin, RIGI rejimiyle somutlaşan Piyasa Pragmatizmi sayesinde, birim başına düşen kamu gelirinden feragat ederek küresel sermayenin pazara giriş hızını ve üretim hacmini öncelemiştir. Arjantin'in federal yapısı, Şili'nin merkeziyetçi yapısının aksine, jeopolitik riskleri eyalet düzeyinde dağıtarak Batılı ve Doğulu sermaye için esnek giriş kapıları sunmaktadır. Burada ortaya çıkan temel politik ekonomi paradoksu, devletin mülkiyet iddiası ile bu mülkiyeti ticarileştirme yetkinliği arasındaki makastır. Bolivya ve Meksika vakalarında görülen kapasite tuzağı, devletin ideolojik bir panoptikon kurma çabasının teknik yetersizlik duvarına çarpmasıyla sonuçlanmıştır. Öte yandan Arjantin'in bir 'Jeopolitik Pivot' olarak yükselmesi, federal yapısının sağladığı esnekliğin, küresel bifurkasyonun yarattığı fiyat makasıyla uyumlanabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu yönetişim tercihlerinin başarısı, 2025 yılı itibarıyla piyasada oluşan yapısal Bifurkasyon üzerinden test edilmektedir.

ABD'nin FEOC kuralları ve AB'nin normatif bariyerleri, küresel fiyat mekanizmasını ikiye bölerek uyumlu materyaller için ton başına 3.200 ABD Doları'na varan bir 'Jeopolitik Prim' yaratmıştır (SMM, 2025). Arjantin, çeşitlendirilmiş ihracat rotaları ve RIGI kalkanı sayesinde bu primden faydalanan bir jeopolitik pivot rolü üstlenirken; Bolivya ve Meksika'nın devletçi izolasyonu, rezervlerini iskontolu Asya spot piyasasına hapsetmektedir (DNPEM, 2025a; Reuters, 2025).

5.2. Hidro-Politik ve Yeşil Ekstraktivizmin Sosyal Maliyeti

Lityum jeopolitiği literatürü genellikle devletler arası rekabete odaklansa da, sahadaki en sıcak çatışma hattı, küresel tedarik zinciri aktörleri ile yerel topluluklar arasında süregelen hidro-politik gerilimdir. Lityum Üçgeni'nin konumlandığı Atacama Çölü ve Puna Platosu, dünyanın en kurak ekosistemlerinden biridir ve lityum madenciliği doğası gereği yoğun su tüketimi gerektiren bir faaliyettir. Bu durum, küresel Kuzey'in karbon ayak izini düşürmek için ihtiyaç duyduğu yeşil dönüşümün, küresel Güney'de su ayak izini artıran ve yeşil ekstraktivizm olarak adlandırılan yeni bir sömürü biçimine dönüşmesine neden olmaktadır (Riofrancos, 2025).

Lityum Üçgeni'nde yoğunlaşan madencilik faaliyetleri, bölgenin kırılgan su dengesi üzerinde telafisi zor bir baskı oluşturmaktadır. 2025 yılı verileri, özellikle Şili ve Arjantin'deki havzalarda su çekim hızının, akiferlerin doğal yenilenme kapasitesini aştığını ve hidrolojik sistemin kritik bir eşiğe geldiğini göstermektedir. Geleneksel buharlaştırma havuzlarına dayalı üretim modeli, verimsizliği nedeniyle devasa su kayıplarına yol açmaktadır; bir ton LCE üretmek için yaklaşık 2,6 milyon litre tuzlu suyun buharlaştırılması gerekmekte, bu sürece ekosistem için hayati olan 40.000 ila 50.000 litre tatlı su tüketimi eşlik etmektedir (Vera vd., 2023). Bu çevresel tahribata karşı Şili ve Bolivya hükümetlerinin stratejik bir çözüm olarak sunduğu DLE teknolojisi ise, yeni bir çevre paradoksu yaratmıştır. DLE, buharlaşma havuzlarına kıyasla su kaybını %90 oranında azaltma potansiyeli taşısa da, sürecin gerektirdiği yoğun kimyasal kullanımı, ısıtma ve pompalama işlemleri nedeniyle çok yüksek miktarda enerji ve tatlı su girdisine ihtiyaç duymaktadır (Vera vd., 2023). Arjantin ve Bolivya gibi enerji altyapısı büyük ölçüde fosil yakıtlara bağımlı olan ülkelerde DLE'ye geçiş, yerel su stresini azaltırken küresel karbon emisyonlarını artırmakta; bir başka deyişle, yerel bir su krizi, küresel bir enerji ve emisyon krizine tahvil edilmektedir (Vera vd., 2023; Link vd., 2025).

Yerli halkların madencilik projeleri üzerindeki etki gücü, ülkelerin benimsediği yönetişim modellerine paralel olarak evrilmiş; Şili örneğinde bu durum, 'sosyal işletme lisansı' kavramının yasal bir zorunluluktan öte stratejik bir ortaklığa dönüşmesiyle somutlaşmıştır. Codelco ve SQM arasındaki 2025 tarihli Ortaklık Anlaşması sürecinde, Atacama Halkları Konseyi (CPA) ile yürütülen şeffaf müzakereler, yerli toplulukları karar alma mekanizmasının aktif bir paydaşı haline getirmiştir. Varılan mutabakat kapsamında, lityum satışlarından elde edilen brüt gelirin %3,5'inin doğrudan yerel kalkınma fonlarına ve topluluk projelerine aktarılması garanti altına alınırken; tuz göllerindeki kritik su dengesinin, şirketlerden bağımsız bilimsel kurullar tarafından anlık olarak izlenmesi karara bağlanmıştır (NRGI, 2024; Cochilco, 2025a). Bu tazmin edici yaklaşım, çatışmayı sonlandırmasa da kurumsal bir zemine çekerek sosyal barışı satın almıştır. Buna karşılık Arjantin'de, RIGI yasasının sağladığı hızlandırılmış izin süreçleri, ILO 169 sayılı sözleşme kapsamındaki önceden, özgür ve bilgilendirilmiş rıza süreçlerinin bypass edilmesine yol açmıştır. Eyaletlerin yatırımı çekmek için çevre denetimlerini esnetmesi ve anayasal düzenlemelere gitmesi, Jujuy eyaletinde yerli toplulukların, su hakları için başlattığı protestoların 2025 boyunca sürmesine zemin hazırlamıştır (CELS, 2025). Jujuy eyaletinde 2023 yılında başlayan ve 2025

yılı boyunca aralıklarla devam eden bu protestolar, Kolla yerli topluluklarının su haklarını savunmak amacıyla otoyolları kapatmasına ve bölgedeki tedarik zincirinin aksamasına neden olmuştur (HAAL, 2025; Infoterritorial, 2025). Arjantin modeli, yatırımı hızlandırırken sosyal riski maksimize etmiştir. Bu durum, çalışmanın teorik iskeletini oluşturan 'Silahlaşmış Karşılıklı Bağımlılık' ile 'Ekolojik Eşitsiz Değişim' arasındaki nedenselliğin ampirik kanıtıdır. Batı blokunun FEOC uyumlu güvenli tedarik baskısı, Arjantin federal yapısını yatırım süreçlerini hızlandırmaya zorlamış; bu jeopolitik aciliyet, RIGI rejimi aracılığıyla Jujuy eyaletindeki yerli toplulukların ILO 169 kapsamındaki önceden, özgür ve bilgilendirilmiş rıza haklarının fiilen bypass edilmesine yol açmıştır (CELS, 2025). Küresel Kuzey, enerji dönüşümü için gereken temiz teknolojileri ithal ederken, bu teknolojilerin üretimindeki su tüketimi ve biyoçeşitlilik kaybı gibi ekolojik yükü Latin Amerika coğrafyasına doğru dışsallaştırmaktadır. Özellikle Jujuy ve Atacama havzalarındaki yerel direnişler, bölgenin küresel enerji dönüşümünün bir ortağı değil, sistemin devamlılığı için feda edilen 'Yeşil Kurban Bölgeleri' haline gelmesine duyulan tepkinin bir sonucudur (Sovacool vd., 2020). Dolayısıyla, üretimdeki nicel artış, yerel kalkınmaya dönüşmediği sürece, bölge ülkeleri kendi ekolojik sermayelerini tüketerek küresel piyasaları sübvanse etmeye devam edecektir. Sonuç olarak, lityumun sadece jeolojik bir emtia değil, aynı zamanda politik bir su hakkı meselesi olduğunu somutlaşmıştır. Yerel toplulukların rızası alınmadan kurulan hiçbir tedarik zincirinin uzun vadede güvenli ve sürdürülebilir olmadığı, küresel sermaye tarafından da acı bir tecrübe ile anlaşılmıştır.

5.3. Reel Politika Kıskacı: Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Lityumun ekonomi politiği, 2024-2025 döneminde belirginleşen askeri ve bölgesel güvenlik dinamiklerinden bağımsız okunamamaktadır. Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisi, Lityum Üçgeni'ndeki işbirliği eksikliğinin temelinde yatan tarihsel güvensizliği açıklamaktadır. Bolivya'nın büyük rezervlere sahip olmasına rağmen, Şili ile yaşadığı gerilimden kaynaklı denize çıkış sorunu nedeniyle küresel pazara erişememesi, lojistik bir sorundan ziyade güvenlikleştirilmiş bir bariyerdir.

Bu içsel gerilimlere ek olarak, SOUTHCOM'un yeni güvenlik doktrini, bölge üzerindeki sert güç baskısını kurumsallaştırmıştır. General Laura Richardson (2024)'ın lityum rezervlerini ulusal güvenlik önceliği ve Çin yatırımlarını kötü niyetli faaliyet olarak tanımlaması, Meksika ve Arjantin üzerindeki baskıyı ticari müzakereden askeri hizalanma zorunluluğuna taşımıştır. Bölge ülkeleri artık sadece piyasa fiyatlarıyla değil, SOUTHCOM'un güvenlik şemsiyesi ile Çin'in finansal çekim gücü arasındaki daralan stratejik alanda manevra yapmak zorundadır. Bu güvenlikleştirme hamlesi, sahada endişe verici bir demokratik açık yaratmaktadır. SOUTHCOM'un tedarik zincirini ulusal güvenlik şemsiyesi altına alması, yerel halkların madencilik projelerine yönelik meşru demokratik itirazlarını, dolaylı yoldan da olsa, stratejik bir tehdit statüsüne yükseltmektedir. Jujuy'da ve Atacama'da görüldüğü üzere, yerli halkın su hakkı mücadelesi, Küresel Kuzey'in 'arz güvenliği' öncelikleriyle çatıştığında; Washington'ın güvenlik doktrini, zımnen de olsa yerel rıza süreçlerinin bypass edilmesini veya protestoların kriminalize edilmesini meşrulaştıran bir dış meşruiyet kalkanına dönüşmektedir. Dolayısıyla, ABD'nin bölgedeki entegre caydırıcılık stratejisi, paradoksal bir biçimde, savunmayı vaat ettiği demokratik değerleri maden sahalarında erozyona uğratarak, yerel demokrasinin altını oymaktadır.

5.4. Neden Lityum OPEC'i Kurulamıyor?

Çalışmanın başlangıcında sorulan 'Neden bir Lityum OPEC'i kurulamıyor?' sorusu, makalenin önerdiği 'Yapısal Sıkışmışlık' çerçevesi ışığında üç temel yapısal engel üzerinden yanıtlanmaktadır. Yapılandırılmış ve Odaklanmış

Karşılaştırmalı Vaka Analizi ile Süreç Takibi yöntemlerinin birleştirilmesiyle elde edilen bulgular, bölgedeki başarısızlığın basit bir ideolojik uyumsuzluktan ziyade, sistemik bir sıkışmışlığın sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu bulgular, üç ana veri kategorisinden oluşmaktadır. İlk kategori olan Kapasite Farkları Verisi, bölge ülkelerinin teknik ve kurumsal yetkinlik açısından radikal farklılıklar gösterdiğini; ikinci kategori olan Jeopolitik Prim Verisi, ABD'nin finansal bifurkasyonu ve AB'nin normatif bifurkasyonunun Batı pazarında çift standart yarattığını; ve son kategori olan Güvenlikleştirilmiş Bariyerler Verisi, SOUTHCOM'un askeri güvenlikleştirmesi ve AB'nin normatif güvenlikleştirmesinin bölge ülkelerini çok katmanlı bariyerlerle sıkıştırdığını göstermektedir. Bu üç veri kategorisinin birleşimi, Lityum OPEC'i vizyonunun yapısal olarak imkânsız olduğunu ve çalışmanın temel hipotezini -lityum politikaları ideolojik söylemlerden ziyade yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendirilir- ampirik olarak doğrulamaktadır.

Süreç Takibi yöntemiyle elde edilen ilk veri kategorisi olan Kapasite Farkları Verisi, bölge ülkelerinin 2013-2025 döneminde radikal farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bolivya'nın durumu bu açıdan en çarpıcı örnektir: ülke, anayasasında lityumu %100 devlet mülkiyeti altında 'stratejik kaynak' olarak tanımlasa da, yıllık 600 ton üretimi hedeflenen 15.000 ton kapasitesinin sadece %4'ünü temsil etmektedir. Bu başarısızlık, teknik bilgi birikimi ve kurumsal yetkinlik eksikliğinin yanı sıra, Evo Morales-Luis Arce arasındaki iç siyasi kilitlenmelerden kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, Meksika 2025 yılı sonunda sıfır ticari üretim seviyesinde kalmıştır; ülkenin kil tabanlı lityum yatakları henüz ticari olarak işletilmemiş ve USMCA entegrasyonu nedeniyle bağımsız bir teknoloji geliştirme stratejisi imkânsız hale gelmiştir. Bu iki ülkenin başarısızlığı, 'Kapasite Tuzağı' olarak kavramsallaştırılabilir: mülkiyet iddiası ile teknik yetersizlik arasında sıkışan bu ülkeler, piyasada aktif birer oyuncu olmaktan çıkıp izole edilmektedir.

Buna karşılık, Şili ve Arjantin radikal farklı yörüngeler izlemektedir. Şili, %85 oranında ticari rezerv dönüşüm oranına sahip olup, Atacama Tuz Gölü'nün jeokimyasal avantajları ve Codelco-SQM ortaklığının kurumsal kapasitesi sayesinde piyasada baskın bir konum elde etmiştir. Ancak Şili'nin 'Düzenleyici Devlet' modeli, devlet kontrolü ve rant maksimizasyonunu önceleyerek yatırım esnekliğini sınırlandırmaktadır. Arjantin ise RIGI rejimi aracılığıyla hızlı yatırım akışını teşvik eden 'Jeopolitik Pivot' rolünü üstlenmektedir. Bu model çatışması -Şili'nin 'Düzenleyici Devlet' refleksi ile Arjantin'in 'Piyasa Pragmatizmi'- kurumsal bir senkronizasyonun önündeki temel engeli oluşturmaktadır.

Bu derin kapasite farkları, OPEC-tipi bir kartelin temel koşulunu ortadan kaldırmaktadır. Çünkü bir OPEC-tipi kartelin başarısı, üye ülkelerin benzer kapasite seviyeleri ve koordinasyon yeteneğine dayanmaktadır. Bolivya ve Meksika'nın Kapasite Tuzağı, Şili'nin Düzenleyici Devlet modeli ve Arjantin'in Jeopolitik Pivot rolü arasında ortak bir üretim kotası veya fiyatlandırma mekanizması belirlenmesi imkânsız hale gelmektedir. Böylelikle, Kapasite Farkları Verisi, çalışmanın hipotezinin ilk kanıtını sunmaktadır: lityum politikaları ideolojik söylemlerden (Bolivya'nın 'Kaynak Milliyetçiliği', Meksika'nın 'Sembolik Milliyetçiliği') ziyade, devlet kapasitesi ve endüstriyel strateji arasındaki yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendirilir.

Süreç Takibi yöntemiyle elde edilen ikinci veri kategorisi olan Jeopolitik Prim Verisi, ABD'nin finansal bifurkasyonu ve AB'nin normatif bifurkasyonunun Batı pazarında bir çift standart yarattığını göstermektedir. ABD'nin IRA kapsamında sağlanan vergi kredileri, sadece FEOC kurallarına uyumlu lityumdan elde edilen bataryaları kullanan araçlara uygulanmaktadır. Bu mekanizma, Batı pazarında lityum fiyatlarını yapay olarak yükseltmekte ve Batı uyumlu lityum ile

uyumsuz lityum arasında ton başına yaklaşık 3.200 ABD Doları seviyesinde bir jeopolitik prim farkı oluşturmaktadır.

Bu finansal bifurkasyona ek olarak, AB'nin CRMA düzenlemeleri, jeopolitik primin yanında bir normatif bariyer katmanı daha oluşturmaktadır. CRMA kapsamında zorunlu kılınan Dijital Ürün Pasaportu uygulaması, Avrupa pazarına girecek lityumun karbon ayak izi, su kullanım oranı ve işçi haklarına uyum verilerini içeren dijital bir künyeye sahip olmasını şart koşmaktadır. Bu düzenleyici mekanizma, 'Brüksel Etkisi' olarak bilinen düzenleyici gücünü kullanarak pazar standartlarını belirleme stratejisine dayanmaktadır. Sonuç olarak, Batı pazarında bir çift standart oluşmaktadır: FEOC kurallarına uyumlu lityum için finansal prim, CRMA standartlarına uyumlu lityum için normatif bariyer. Bu durum, Şili'de Codelco ve SQM gibi yüksek kurumsal kapasiteye sahip aktörler için bir rekabet avantajı yaratırken; Arjantin'deki küçük ölçekli madenciler ve Bolivya'nın şeffaflıktan uzak devlet şirketi YLB için Avrupa pazarını erişilmez kılan bir 'Yeşil Bürokrasi' duvarı oluşturmaktadır.

Finansal ve normatif çerçevedeki bu çift bifurkasyon, bölge ülkelerini bireysel pazarlık stratejilerine mecbur bırakmaktadır. Arjantin, ABD'nin finansal primini maksimize etmek için RIGI rejimi aracılığıyla hızlı üretim artışını tercih etmiş; Şili ise yüksek rant çıkarmak için düzenleyici kontrol mekanizmalarını sıkılaştırmıştır. Bu bireysel stratejiler, bölgesel işbirliğinin ekonomik temelini ortadan kaldırmakta ve her ülkeyi kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmeye zorlamaktadır. Böylelikle, Jeopolitik Prim Verisi, çalışmanın hipotezinin ikinci kanıtını sunmaktadır: lityum politikaları, ideolojik söylemlerden (bölgesel entegrasyon, OPEC-tipi karteller) ziyade, ABD'nin finansal teşvikleri ve AB'nin normatif standartları arasındaki yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendirilmektedir.

Süreç Takibi yöntemiyle elde edilen üçüncü veri kategorisi olan Güvenlikleştirilmiş Bariyerler Verisi, lityumun SOUTHCOM tarafından bir ulusal güvenlik beka sorunu olarak tanımlanması sonucunda ticari müzakere alanının askeri bir hizalanma zorunluluğuna dönüştüğünü göstermektedir. Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisiyle uyumlu olarak, Bolivya ve Şili arasındaki tarihsel denize çıkış sorunu gibi yerel husumetler, lojistik ve stratejik entegrasyonu teknik bir meseleden çıkarıp güvenlikleştirilmiş aşılmaz bariyerlere dönüştürmektedir. Bolivya'nın Potosi bölgesindeki lityum yatakları, küresel pazara erişim için en rasyonel lojistik rotanın Şili limanları olmasına rağmen, iki ülke arasındaki 1884 Savaşı'ndan kaynaklanan tarihsel gerilim, bu ticaret hattının açılmasını engellemektedir. Bu jeopolitik kısıt, Bolivya'yı Kapasite Tuzağına hapsetmekte ve devletin piyasa gerçeklerinden kopuk kaynak milliyetçiliği politikalarının sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır.

Aynı zamanda, SOUTHCOM'un bölgeyi stratejik harekât alanı ilan etmesi ve Çin yatırımlarını asimetrik tehdit olarak kodlaması, bölge ülkelerinin manevra alanını daraltmaktadır. General Richardson (2024)'ın lityum rezervlerini ulusal güvenlik önceliği olarak tanımlaması, ticari müzakerelerin askeri hizalanma zorunluluğuna dönüşmesine yol açmıştır. Bu askeri güvenlikleştirme, bölge ülkelerini ABD'nin güvenlik şemsiyesi ile Çin'in finansal çekim gücü arasındaki daralan alanda sıkıştırmakta; her ülkenin kendi güvenlik hesaplarına göre hareket etmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu askeri güvenlikleştirmeye ek olarak, AB'nin CRMA düzenlemeleri kapsamında zorunlu kılınan Dijital Ürün Pasaportu uygulaması, normatif bir güvenlikleştirme mekanizması olarak işlemektedir. Lityumun Avrupa pazarına giriş için karbon ayak izi, su kullanım oranı ve işçi haklarına uyum verilerini içeren dijital bir künyeye sahip olması şartı, kurumsal kapasitesi düşük üreticileri pazar dışına itmektedir. Böylelikle, ABD'nin askeri güvenlikleştirmesi (SOUTHCOM'un

bölgeyi stratejik harekât alanı ilan etmesi ile Çin yatırımlarını asimetrik tehdit olarak kodlaması) ve AB'nin normatif güvenlikleştirmesi (Dijital Ürün Pasaportu standartları), bölge ülkelerini çok katmanlı bariyerlerle sıkıştırmakta; bu durum, yerel demokrasi ve yerli toplulukların rıza haklarını daha da zayıflatmaktadır.

Netice itibarıyla, bölge ülkeleri sadece ABD'nin mali teşvikleri ve Çin'in devlet kredileri arasında değil, aynı zamanda ABD'nin askeri doktrini ve AB'nin normatif standartları arasında sıkışmış bir üçlü baskı altında manevra yapmak zorundadır. Bu çok katmanlı baskı, bölgesel entegrasyon ve ortak stratejiler geliştirme imkânını neredeyse tamamen ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle, Güvenlikleştirilmiş Bariyerler Verisi, çalışmanın hipotezinin üçüncü kanıtını sunmaktadır: lityum politikaları, ideolojik söylemlerden (bölgesel güvenlik işbirliği, ortak savunma stratejileri) ziyade, ABD'nin askeri doktrini ve AB'nin normatif standartları arasındaki yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendirilmektedir.

Bu üç veri kategorisinin birlikte analiz edilmesi, Lityum OPEC'i vizyonunun yapısal olarak imkânsız olduğunu ve bölge ülkelerinin her birinin kendi hayatta kalma stratejisini önceleğini göstermektedir. Kapasite Farkları Verisi, devlet kapasitesi ve endüstriyel strateji arasındaki yapısal sıkışmışlığı; Jeopolitik Prim Verisi, ABD'nin finansal bifurkasyonu ve AB'nin normatif bifurkasyonunun yaratılan çift standartı; Güvenlikleştirilmiş Bariyerler Verisi ise ABD'nin askeri doktrini ve AB'nin normatif standartlarının yaratılan çok katmanlı bariyerleri göstermektedir. Netice itibarıyla, Latin Amerika ülkeleri küresel enerji dönüşümünün aktif bir öznesi olmak yerine, kapasite kısıtları, jeopolitik fiyat makasları ve dışsal güvenlik baskıları altında birbirine rakip stratejiler izleyen bir yapısal sıkışmışlığın nesneleri haline gelmiştir.

Bolivya'nın Kapasite Tuzağı, Şili'nin Düzenleyici Devlet modeli, Arjantin'in Jeopolitik Pivot rolü ve Meksika'nın Sembolik Milliyetçiliği, bu yapısal sıkışmışlığın dört farklı manifestasyonudur. Bu sıkışmışlık altında her ülke, bölgesel işbirliği yerine kendi hayatta kalma stratejisini öncelemekte; bu durum ise Lityum OPEC'i vizyonunu 2030'a giden süreçte bir kalkınma illüzyonuna dönüştürmektedir. Bölge ülkeleri, devlet kapasitesi, jeopolitik konumlanma ve küresel güvenlik dinamikleri arasındaki yapısal sıkışmışlık tarafından, ortak bir blok oluşturmak yerine, her biri kendi rasyonalitesine göre hareket etmeye mecbur bırakılmıştır.

Böylelikle, çalışmanın temel hipotezi -lityum politikaları ideolojik söylemlerden ziyade yapısal sıkışmışlık tarafından şekillendirilir- ampirik olarak doğrulanmıştır. Yapılandırılmış ve Odaklanmış Karşılaştırmalı Vaka Analizi ve Süreç Takibi yöntemleriyle elde edilen üç veri kategorisi, bölge ülkelerinin ideolojik tercihleri değil, yapısal kısıtları tarafından hareket ettiğini göstermektedir. Bu sonuç, lityum jeopolitiğinin sadece enerji dönüşümü değil, aynı zamanda devlet kapasitesi, jeopolitik güvenlik ve ekolojik sınırlar arasındaki kompleks etkileşimin bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, Latin Amerika'daki lityum politikalarının, başlangıçta varsayılan ideolojik bloklaşma veya kaynak milliyetçiliği gibi basit şablonlarla açıklanamayacağını; aksine polikrizin yarattığı çok katmanlı baskılar altında yapısal bir stratejik ayrışmaya uğradığını ortaya koymaktadır. Çalışmada, söz konusu ayrışma devlet kapasitesi, jeopolitik güvenlik ve ekolojik sınırlar arasındaki dinamik etkileşimin bir sonucu olan 'Yapısal Sıkışmışlık' kavramı üzerinden açıklanmaktadır.

Çalışmada kullanılan 'Yapılandırılmış ve Odaklanmış Karşılaştırmalı Vaka Analizi' yöntemi, dört vakanın (Arjantin, Bolivya, Şili, Meksika) sistematik karşılaştırılmasını mümkün kılarak, yapısal sıkışmışlığın farklı kurumsal kapasitelerde nasıl farklı sonuçlar ürettiğini görmemizi sağlamıştır. Bolivya'nın kapasite tuzağı, Şili'nin düzenleyici devlet modeli, Arjantin'in pragmatik liberalizmi ve Meksika'nın sembolik milliyetçiliği, aynı yapısal baskılara karşı farklı kurumsal yanıtları temsil etmektedir. Bu metodolojik çerçeve, ideolojik tercihler yerine yapısal kısıtların belirleyici rol oynadığını kanıtlamak için elzem olmuştur. Çalışmanın bulguları, Latin Amerika'daki lityum politikalarının artık özerk birer egemen tercih olmaktan çıkıp, bu çok katmanlı yapısal kısıtlar tarafından dikte edilen sektörel yönetişim modellerine dönüştüğünü teyit etmektedir.

İncelenen vakalardan elde edilen bulgular, bölgedeki lityum yönetiminin artık sadece iktisadi bir tercih değil; askeri, ekolojik ve jeopolitik bir beka sorunu haline geldiğini kanıtlamaktadır. Bu kanıtlar, üç ana teorik çıkarım etrafında yapılandırılmıştır. İlk olarak, Silahlaşmış Karşılıklı Bağımlılık tezinin sahada somutlaşması, Süreç Takibi yöntemi aracılığıyla elde edilmiştir. ABD'nin FEOC kuralları ve AB'nin CRMA düzenlemeleri, küresel lityum piyasasını bifurkasyona uğratmış; Batı ile uyumlu lityum ve uyumsuz lityum arasında ton başına yüzde 25'i aşan fiyat makası ile bir jeopolitik prim yaratmıştır. Süreç takibi yöntemi, bu fiyat makasının 2020-2025 döneminde nasıl kademeli olarak oluştuğunu, ABD'nin IRA yasasının 2022 yılında kabul edilmesinden sonra hızlanmasını ve AB'nin CRMA düzenlemelerinin 2024 yılında uygulanmaya başlamasıyla derinleşmesini izlemeyi mümkün kılmıştır. 2025 yılı verileriyle somutlaşan bu durum, Batı uyumlu lityum için ton başına yaklaşık 3.200 ABD Doları seviyesinde bir jeopolitik prim oluşturmuştur. Bu yapısal bifurkasyon, bölge ülkelerini ortak bir blokta birleşerek kolektif pazarlık yapmaktan çıkarıp, bireysel olarak en yüksek primi veren pazara hizalanmaya zorlamıştır. Avrupa Birliği, Global Gateway ve CRMA düzenlemeleriyle bağımsız bir 'Üçüncü Yol' sunmaktan ziyade; getirdiği katı izlenebilirlik standartları ile bu yapısal sıkışmışlığa yeni bir 'normatif bariyer' katmanı eklemiş ve özellikle kurumsal kapasitesi düşük üreticilerin pazar dışına itilme riskini derinleştirmiştir. Bu yapısal kırılma, Arjantin'i pragmatik bir jeopolitik pivota dönüştürürken, Bolivya ve Meksika'yı iskontolu pazara hapsederek kapasite tuzağına düşürmüştür.

İkinci olarak, Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisinin sahada doğrulanması, Yapılandırılmış Karşılaştırmalı Vaka Analizi yöntemi aracılığıyla gerçekleşmiştir. SOUTHCOM'un lityum rezervlerini ulusal güvenlik önceliği ilan etmesi ve Çin yatırımlarını asimetrik bir tehdit olarak kodlaması, bölge ülkelerinin manevra alanını daraltmıştır. Dört vakanın sistematik karşılaştırması, Bolivya ve Şili arasındaki gerilim gibi bölge içindeki tarihsel güvensizliklerin, dış aktörlerin sert güç baskısı ile etkileşim halinde olduğunu göstermiştir. Bolivya örneğinde görülen 'Arce-Morales' rekabeti gibi iç siyasal parçalanmaların yarattığı yasama felçleri ve buna eşlik eden döviz krizleri gibi iç baskılar, Lityum OPEC'i gibi bölgesel entegrasyon hayallerini imkânsız kılmıştır. Bu teorik çerçeve, lityum politiğinin sadece ekonomik değil, güvenlik dinamikleri tarafından da belirlendiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, bölge ülkeleri rekabetçi bir tek başına kurtuluş stratejisini benimsemiştir.

Üçüncü olarak, Ekolojik Eşitsiz Değişim teorisinin sahada tezahürü, Süreç Takibi ve Odaklanmış Vaka Analizi yöntemlerinin birlikte kullanılması aracılığıyla belirlenmiştir. Üretim rekorları kıran başarılı Şili ve Arjantin modellerinin, küresel enerji dönüşümünün maliyetini üstlenen yeşil kurban bölgelerine dönüşme riskiyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Arjantin'in Jujuy eyaletinde 2023-2025 döneminde yaşanan protesto hareketlerinin Süreç Takibi yöntemiyle

izlenmesi, RIGI rejiminin hızlandırılmış yatırım süreçlerinin ILO 169 kapsamındaki yerli toplulukların önceden, özgür ve bilgilendirilmiş rıza haklarını bypass ettiğini göstermiştir. Şili'de ise Atacama Halkları Konseyi ile yürütülen müzakerelerin Odaklanmış Vaka Analizi yöntemiyle incelenmesi, sosyal işletme lisansının stratejik bir ortaklığa dönüştüğünü ancak temel su krizinin çözülmediğini ortaya koymıştır. Yerel toplulukların su ve yaşam alanları üzerindeki sosyal lisans iptalleri, ihracat rakamlarının gölgelediği en büyük sistemik riski oluşturmaktadır. Bu bulgular, Devlet Kapasitesi teorisinin bir boyutu olan 'Gömülü Otonomi' kavramını test etmiş; düzenleyici devlet modeli (Şili) ile piyasa pragmatizmi (Arjantin) arasındaki farkın, ekolojik maliyetlerin dağılımında kritik rol oynadığını göstermiştir.

Bu çalışma, kaynak yönetişimi literatürüne üç temel katkı sunmaktadır. Birincisi, klasik kaynak milliyetçiliği teorilerinin 'Yeşil Kaynak Milliyetçiliği' paradigmasına evrildiğini göstermektedir; ancak bu evrim, devlet kapasitesi olmaksızın gerçekleşemediğini ve 'Kapasite Tuzağı' riskini doğurmaktadır. İkincisi, jeopolitik analizleri 'Silahlaşmış Karşılıklı Bağımlılık' teorisinin lensi aracılığıyla derinleştirmektedir; küresel ağların kontrol noktaları, hegemon güçlerin piyasayı bifurkasyona uğratmak için kullanıldığını göstermektedir. Üçüncüsü, yeşil dönüşümün ekolojik maliyetlerini 'Ekolojik Eşitsiz Değişim' teorisi bağlamında açıklamaktadır; Küresel Kuzey'in enerji dönüşümü hedefleri, Küresel Güney'in su havzalarında yaratılan 'Yeşil Kurban Bölgeleri' üzerinden sübvanse edilmektedir.

Bölge ülkeleri için elde edilen bulgular, aşağıdaki politika önerilerini ortaya koymaktadır. Birincisi, teknolojik kapasite inşası, lityum stratejisinin merkezine alınmalıdır; Bolivya'nın tam devletçi modeli veya Meksika'nın sembolik milliyetçiliği, kurumsal yetkinlik olmaksızın başarısızlığa mahkûmdur. İkincisi, bölgesel güvenlik işbirliği, ticari entegrasyonun ön koşuludur; Bolivya-Şili arasındaki denize çıkış sorunu gibi tarihsel gerilimler, çağdaş mekanizmalar aracılığıyla çözülmediği sürece lojistik entegrasyon imkânsızdır. Üçüncüsü, ekolojik adalete dayalı bir tedarik zinciri, uzun vadeli sürdürülebilirliğin garantisidir; yerli toplulukların rızası alınmadan kurulan hiçbir lityum stratejisi, küresel sermaye tarafından da güvenli ve sürdürülebilir olarak kabul edilmeyecektir.

Özetle, Latin Amerika lityumu için ticaretin barış getirdiği liberal dönem kapanmıştır. Gelecek on yıl, bölgenin SOUTHCOM'un güvenlik şemsiyesi ile Çin'in sermaye çekim gücü arasındaki daralan alanda sıkışacağı; kalkınma hedeflerinin ise Yeşil Ekstraktivizm ile Stratejik Otonomi arasındaki hassas dengede şekilleneceği bir dönem olacaktır. Eğer bölge ülkeleri, lityumu sadece bir hammadde ihracatı olarak görüp, teknolojik katma değere ve ekolojik adalete odaklanmazlarsa; Beyaz Altın çağı, Latin Amerika coğrafyası için yüzyılın en büyük kalkınma ilüzyonu olarak tarihe geçecektir. Bu çalışma, söz konusu illüzyonun kırılması ve yapısal sıkışmışlığın aşılması için, bölge ülkelerinin kurumsal kapasite, bölgesel işbirliği ve ekolojik adalet etrafında yeniden organize olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

ETİK BEYAN VE AÇIKLAMALAR

Etik Kurul Onay Bilgileri Beyanı

Çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Yazarın katkısı %100'dür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Arcadium Lithium (2025). *Form 10-K*. Erişim adresi: https://minedocs.com/28/Arcadium-Lithium-F10-K-2024-02272025.pdf, Erişim tarihi: 01.12.2025.

Bacanora Lithium (2018). *Technical Report on the Feasibility Study for the Sonora Lithium Project, Mexico*. Erişim adresi: https://bacanoralithium.com/_userfiles/pages/files/documents/bacanorafstechnicalreport25012018_compressed.pdf, Erişim tarihi: 28.11.2025.

Baker Pineda, J. C. (2025). *The Review of the USMCA 2026 and the Future of Trade Relations in North America*. Inter-American Dialogue. Erişim adresi: https://thedialogue.org/blogs/2025/11/the-review-of-the-usmca-2026-and-the-future-of-trade-relations-in-north-america, Erişim tarihi: 05.12.2025.

Barbosa, A. (2025). *Lithium Triangle's Potential Powerhouses Face Challenges in Project Progression*. S&P Global. Erişim adresi: https://www.spglobal.com/energy/en/news-research/latest-news/metals/032425-lithium-triangles-potential-powerhouses-face-challenges-in-project-progression, Erişim tarihi: 05.12.2025.

BHRC (2025). *Bolivia: Protests in Potosi Demand Legislation to Guarantee Better Benefits for Local Communities and Larger Royalties from Extraction of Lithium*. Business & Human Rights Research Center. Erişim adresi: https://www.business-humanrights.org/tr/latest-news/bolivia-protests-in-potosi-demand-legislation-to-guarantee-better-benefits-for-local-communities-and-larger-royalties-from-extraction-of-lithium/, Erişim tarihi: 02.12.2025.

Bunker, S. G. (1985). *Underdeveloping the Amazon: Extraction, Unequal Exchange, and the Failure of the Modern State*. University of Illinois Press.

Buzan, B. & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press.

CAEM (2025). *Reporte Mensual de Datos y Análisis del Sector Minero (2025)*. Erişim adresi: https://caem.com.ar/storage/2025/11/202508-reporte-mensual-de-datos-y-analisis-del-sector-minero-caem.pdf, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Camimex (2025). *Informe Anual 2025: Situación de la Minería en México en 2024*. Cámara Minera de México. Erişim adresi: https://camimex.org.mx/application/files/2417/5268/1322/InfoCamimex2025.pdf, Erişim tarihi: 02.12.2025.

CELS (2025). *Informe CIDH 2024: Situación de los Derechos Humanos en Argentina*. Erişim adresi: https://www.cels.org.ar/web/2025/05/informe-cidh-2024-ddhh-en-argentina, Erişim tarihi: 29.11.2025.

CEPAL (2025). *La Inversión Extranjera Directa en América Latina y el Caribe 2025*. Naciones Unidas. Erişim adresi: https://www.cepal.org/es/publicaciones/82116-la-inversion-extranjera-directa-america-latina-caribe-2025, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Climate Home News (2025). *Bolivia's Shift to the Right Renews Ambition to Mine Vast Lithium Reserves*. Erişim adresi: https://www.climatechangenews.com/2025/10/28/bolivias-shift-to-the-right-renews-ambition-to-mine-vast-lithium-reserves, Erişim tarihi: 01.12.2025.

CNA (1994). *Art. 124*. Constitución de la Nación Argentina. Erişim adresi: https://www.congreso.gob.ar/constitucionSeccion4Cap2.php, Erişim tarihi: 02.12.2025.

Cochilco (2025a). *Informe del Mercado del Litio: Proyección 2025-2026*. Erişim adresi: https://www.cochilco.cl/web/informe-mercado-del-litio-proyeccion-2025-2026-2, Erişim tarihi: 29.11.2025.

Cochilco (2025b). *Informe del Mercado del Litio: Proyección 2024-2025*. Erişim adresi: https://www.cochilco.cl/web/informe-mercado-del-litio-proyeccion-2024-2025-2/, Erişim tarihi: 29.11.2025.

Coe, N. M. & Yeung, H. W. C. (2015). *Global Production Networks: Theorizing Economic Development in an Interconnected World.* Oxford University Press.

Consulate General of Argentina in New York (2025). *Large Investment Incentive Scheme (RIGI): Guide for Investors*. Ministry of Foreign Affairs, International Trade and Worship. Erişim adresi: https://cnyor.cancilleria.gob.ar/en/5-large-investment-incentive-scheme-rigi-guide-investors, Erişim tarihi: 29.03.2026.

Dialogue Earth (2025). *Bolivia's Lithium Plans Remain Uncertain as Election Looms.* Erişim adresi: https://dialogue.earth/en/business/bolivias-lithium-plans-remain-uncertain-as-election-looms, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Discovery Alert (2025a). *Bolivia Lithium Riches: Challenges and Opportunities 2025*. Erişim adresi: https://discoveryalert.com.au/bolivia-lithium-riches-challenges-opportunities-2025/, Erişim tarihi: 29.11.2025.

Discovery Alert (2025b). *Lithium Market Correction: China 2025 Impacts*. Erişim adresi: https://discoveryalert.com.au/lithium-market-correction-china-2025-impacts/, Erişim tarihi: 29.11.2025.

DNPEM (2025a). *Litio: Panorama Global del Mercado del Litio y el Potencial Litífero de Argentina (Junio 2025)*. Secretaría de Minería de la Nación. Erişim adresi: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/informe_litio_junio_2025.pdf, Erişim tarihi: 01.12.2025.

DNPEM (2025b). *Compendio Estadístico de la Actividad Minera: Metalífera y Compuestos de Litio (Primer semestre 2025)*. Secretaría de Minería de la Nación. Erişim adresi: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/compendio_estadistico_de_la_actividad_minera_1er_semestre_2025.pdf, Erişim tarihi: 01.12.2025.

Dussel Peters, E. (2025a). *Monitor of Chinese OFDI in Latin America and the Caribbean 2025*. Red Académica de América Latina y el Caribe sobre China (Red ALC-China).

Dussel Peters, E. (2025b). *China's Overseas Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean: Debates and New Case Studies*. Unión de Universidades de América Latina y el Caribe (UDUALC).

EIU (2025). *Bolivia: Country Report and Economic Forecast*. EIU Country Analysis. Erişim adresi: https://country.eiu.com/Bolivia, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Evans, P. (1995). *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton University Press.

Farrell, H. & Newman, A. L. (2019). Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security, 44*(1), 42-79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351

Flaster Greenberg (2025). *Bolivia's Economic Upheaval Threatens Renewable Energy Development.* Erişim adresi: https://www.flastergreenberg.com/energy-and-our-world/bolivias-economic-upheaval-threatens-renewable-energy-development, Erişim tarihi: 29.11.2025.

Gaceta Oficial de Bolivia (2017). *Ley N.° 928: Ley de la Empresa Pública Nacional Estratégica de Yacimientos de Litio Bolivianos - YLB* (27 de abril de 2017). Estado Plurinacional de Bolivia. Erişim adresi: http://gacetaoficialdebolivia.gob.bo/normas/buscar/928, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Gantz, D. A. & Payan, T. (2025). *Strategic Priorities for the 2026 USMCA Review*. Baker Institute for Public Policy. Erişim adresi: https://www.bakerinstitute.org/research/strategic-priorities-2026-usmca-review, Erişim tarihi: 06.12.2025

George, A. L. & Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. MIT Press.

HAAL (2025). *Conflictos por el Agua, Propiedad y minería en América Latina*. Erişim adresi: https://www.haal.cl/index.php/haal/article/view/229/346, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Holzman, J. & Dlin, S. (2021). *$22.6B Mexican Lithium Mine Bogs Down in Drug Cartel, Tech Risks*. S&P Global. Erişim adresi: https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/22-6b-mexican-lithium-mine-bogs-down-in-drug-cartel-tech-risks-66512627, Erişim tarihi: 04.12.2025.

Hornborg, A. (1998). Towards an Ecological Theory of Unequal Exchange: Articulating World System Theory and Ecological Economics. *Ecological Economics, 25*(1), 127–136. https://doi.org/10.1016/S0921-8009(97)00100-6

IEA (2025). *Global Critical Minerals Outlook 2025*. International Energy Agency. Erişim adresi: https://iea.blob.core.windows.net/assets/ef5e9b70-3374-4caa-ba9d-19c72253bfc4/GlobalCriticalMineralsOutlook2025.pdf, Erişim tarihi: 05.12.2025.

Infoterritorial (2025). *A dos años del Tercer Malón de la Paz: Reivindicando la Resistencia Indígena*. Erişim adresi: https://infoterritorial.com.ar/a-dos-anos-del-tercer-malon-de-la-paz-reivindicando-la-resistencia-indigena, Erişim tarihi: 02.12.2025.

Jamasmie, C. (2024). *Ganfeng sues Mexico over Lithium Permit Cancellation*. Mining.com. Erişim adresi: https://www.mining.com/ganfeng-sues-mexico-over-lithium-permit-cancellation, Erişim tarihi: 30.11.2025.

Lee, S. (2025). What Explains Variants in Resource Nationalism in Latin America's Lithium Industry? *The Extractive Industries and Society*, *24*, 101697. https://doi.org/10.1016/j.exis.2025.101697

Link, A., Marinova, S., Roche, L., Coroamă, V., Hinkers, L., Borchardt, D. & Finkbeiner, M. (2025). Lithium Mining in the Salar de Atacama: Accounting Practices for Water Footprinting. *Water*, *17*(11), 1670. https://doi.org/10.3390/w17111670

Marroquín Bitar, D., Hernandez-Roy, C. & Wayne, E. A. (2025). *USMCA Review 2026: Pathways, Risks, and Strategic Considerations for North America's Economic Future*. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Erişim adresi: https://www.csis.org/analysis/usmca-review-2026, Erişim tarihi: 04.12.2025.

Mundo Minera (2025). *Cochilco reportó un Fuerte Repunte en los Precios Globales del Litio*. Erişim adresi: https://mundomineria.cl/2025/12/18/cochilco-reporto-un-fuerte-repunte-en-los-precios-globales-del-litio, Erişim tarihi: 19.12.2025.

NRGI (2024). Ingresos fiscales por litio en Chile: Análisis del acuerdo Codelco-SQM. *Natural Resource Governance Institute*. Erişim adresi: https://resourcegovernance.org/sites/default/files/2024-05/NRGI_Ingresos%20fiscales%20por%20litio%20en%20Chile.pdf, Erişim tarihi: 01.12.2025.

Obaya, M. (2021). The Evolution of Resource Nationalism: The case of Bolivian Lithium. *The Extractive Industries and Society*, *8*(3), 100932. https://doi.org/10.1016/j.exis.2021.100932

Ramos, D. (2023). *Chinese Battery Giant CATL Seals $1.4 Billion Deal to Develop Bolivia Lithium*. Reuters. Erişim adresi: https://www.reuters.com/markets/commodities/chinese-battery-giant-catl-seals-14-billion-deal-develop-bolivia-lithium-2023-06-19/, Erişim tarihi: 01.12.2025.

Reuters (2025). *Lithium Prices Plunge in China After Moves to Curb Speculative Trading*. Erişim adresi: https://www.reuters.com/world/asia-pacific/lithium-prices-plunge-china-after-moves-curb-speculative-trading-2025-11-21, Erişim tarihi: 02.12.2025.

Richardson, L. J. (2024). *Statement of General Laura J. Richardson, Commander, United States Southern Command, before the 118th Congress House Armed Services Committee*. U.S. Southern Command. Erişim adresi: https://www.congress.gov/118/meeting/house/116955/witnesses/HHRG-118-AS00-Wstate-RichardsonL-20240312.pdf, Erişim tarihi: 05.12.2025.

Riofrancos, T. (2025). *Extraction: The Frontiers of Green Capitalism*. W. W. Norton & Company.

SEMARNAT & INECC (2024). *Plan Sonora de Energías Sostenibles: Estimación del Potencial de Mitigación de Gases y Compuestos de Efecto Invernadero (GyCEI)*. Gobierno de México; Gobierno del Estado de Sonora. Erişim adresi: https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/977416/Plan_Sonora_Dif_100225_Red_100225_compressed.pdf, Erişim tarihi: 02.12.2025.

SMM (2025). *Lithium Carbonate Prices Rise Sharply, Divergence Between Futures and Spot Markets Requires Attention*. Shanghai Metals Market. Erişim adresi: https://www.metal.com/en/newscontent/103681372, Erişim tarihi: 01.12.2025.

Sovacool, B. K., Hook, A., Martiskainen, M., Brock, A. & Turnheim, B. (2020). The Decarbonisation Divide: Contextualizing Landscapes of Low-Carbon Exploitation and Toxicity in Africa. *Global Environmental Change*, *60*, 102028. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.102028

Tooze, A. (2023). *What is a Polycrisis and How Does the Historian Explain It?* World Economic Forum. Erişim adresi: https://www.weforum.org/agenda/2023/03/what-is-a-polycrisis-and-how-does-the-historian-explain-it, Erişim tarihi: 29.11.2025.

USGS (2025). *Mineral Commodity Summaries 2025*. U.S. Department of the Interior, U.S. Geological Survey. Reston, Virginia. Erişim adresi: https://pubs.usgs.gov/publication/mcs2025, Erişim tarihi: 05.12.2025.

Vera, M. L., Torres, W. R., Galli, C. I., Chagnes, A. & Flexer, V. (2023). Environmental Impact of Direct Lithium Extraction from Brines. *Nature Reviews Earth & Environment*, *4*(3), 149–165. https://doi.org/10.1038/s43017-

022-00387-5

Vivoda, V., Bazilian, M. D., Ralph, N., Khadim, A. & Wight, N. (2025). Chile's Lithium Exceptionalism: Strategic Legacies and the Contested Future of the Salar de Maricunga. *Energy Research & Social Science, 130,* 104428. https://doi.org/10.1016/j.erss.2025.104428

Yunis, J. & Aliakbari, E. (2025). *Annual Survey of Mining Companies 2024*. Fraser Institute.

Zissis, C. (2025). *Can Rodrigo Paz Unearth Bolivia's Lithium Potential?* Americas Society/Council of the Americas (AS/COA). Erişim adresi: https://www.as-coa.org/articles/latam-focus-can-rodrigo-paz-unearth-bolivias-lithium-potential, Erişim tarihi: 30.11.2025.